

In dit
nummer o.a.:

- Defensienota • Een vrouw als krijger • Hou de veteranen van de straat • Oorlog is mannelijk! • Dépardieu verovert Amerika • Bezeten van... de triathlon • Onderweg • Boeken • Zaken doen met Saddam's Irak • Tennis is vechten • Len Munnink • Popmuziek

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT
UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 4, april 1991, 30e jrg.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine van
Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van
Dam, Evert van Dijk, Gerard van Erke-
lens, Karen Heij, Pieter de Jager, Tom
Janssen, Willy Lohmann, Frits Maas,
Len Munnink, René Nauta, Leo van Op-
zeeland, Cor Out, Tom Pauka, Freek
Pol, Rien Robijns, Karel Roskam, Paul
Rutten, Hans Schonk, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Wessel Visser, Hans
van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.
Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van
de redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Defensienota	2
Een vrouw als krijger	3
Len Munnink	6
Onderweg	8
Popmuziek	9
Zaken doen met Saddam's Irak	10
Zorgen over seks	12
Dépardieu verover't Amerika...	14
Film in 't kort	15
Voor een marechaussee...	
(poster)	16
Tennis is vechten	18
Oorlog/HV-berichten	19
Bezeten van... de triathlon	20
Hou de veteranen van de straat	24
Vragen staat vrij/puzzle	26
Oorlog is mannelijk!	27
Prikkels	28
Boeken/Oproep aan fotografen	29
Oproep aan lezers	31
Willy Lohmann	32

Foto pag. 25: Gerard van Erkelens

Defensienota

Vrijdag 8 maart jl. was het dan eindelijk zover: minister van defensie Ter Beek presenteerde zijn Defensienota. In deze nota probeert de minister aan te geven wat nog de taak is van de Nederlandse defensie in een tijd dat het Warschau-pakt wordt opgeheven en het ene na het andere ontwapeningsakkoord wordt gesloten.

In grote lijnen komt de minister tot de konklusie dat Nederland met een kleinere krijgsmacht kan volstaan, die evenwel beduidend flexibeler dient te zijn dan tot nu toe het geval was. Afslanken en herstructureren dus.

Volgens de nota verdwijnen er in de jaren negentig 21.000 banen (14.500 beroepsmilitairen en 6.500 burgers) en 19.000 dienstplichtigen. Marine en luchtmacht lijken (opnieuw) hun huid gered te hebben. De grootste klappen vallen er bij de landmacht. Bij de 'grootste verandering bij de landmacht sinds de Tweede Wereldoorlog' worden de staven afgeslankt, het aantal divisies teruggebracht van drie naar twee en het aantal brigades van tien naar zeven (door meer eenheden mobilisabel te maken), het aantal tanks gehalveerd en het aantal gevechtsvoertuigen en stukken geschut met 40 procent verminderd. Daar staat de komst van een snel inzetbare luchtmobiele brigade met eigen gevechtshelikopters en transportcapaciteit tegenover.

De nota is uitgekomen op een moment dat er nog volstrekte onduidelijkheid is over het vijandbeeld en de taakverdeling in Europa. Vlak nadat de regeringsleiders van de NAVO-landen in Londen de strategie van het aangepaste antwoord definitief naar de prullebak hadden verwezen (juli 1990) viel Irak Koeweit binnen. Van een eensgezinde houding bij de diverse NAVO-landen was weinig te merken. Een deel (waaronder Nederland) sloot zich (nog sneller dan snel) aan bij de VS, een aantal landen beperkten hun bijdrage tot financiële ondersteuning, terwijl een niet onbelangrijk deel op grote afstand toekeek. Nederland beperkte zijn bijdrage aan de Golf-oorlog tot ondersteuning.

Waarom, zo vragen wij ons af, kiest de minister nu ineens manhaftig voor de oprichting van een luchtmobiele brigade? Waar haalt de minister de zekerheid vandaan dat Nederland politiek bereid is zo'n nieuwe brigade (kosten ongeveer 6 miljard gulden!) ver van huis in te zetten? Denkt de minister deze brigade met een interventie-taak, met dienstplichtigen te kunnen 'vullen'?

België, Frankrijk en Engeland hebben aangekondigd hun troepen uit Duitsland te zullen terugtrekken. De VS brengen hun troepensterkte in Europa terug tot een derde. Maar Nederland handhaaft zijn brigade in Seedorf en ziet kennelijk nog steeds wel een taak in Duitsland. Ter Beek wil komen tot een multinationalaal legerkorps (twee Nederlandse divisies en één Duitse) onder Nederlands commando. Welke politieke betekenis moet aan dit voornemen worden toegekend? Wanneer de 41ste brigade in Duitsland gestationeerd blijft, waarom dan de patriots naar Nederland terughalen?

In de nota wordt zonder blikken of blozen, gesteld dat de gewijzigde veiligheids-situatie geen rechtstreekse invloed heeft op de taken van de marine. Jaren lang is er in het Westen gesproken over de geweldige maritieme macht van de Sovjet Unie, op grond waarvan wij een behoorlijke vloot moesten handhaven. Het is dan ook een compleet raadsel waarom deze afslankingsoperatie de marine niet zou raken?

Grote onzekerheid ook voor het personeel van de krijgsmacht. Er wordt weliswaar 350 miljoen uitgetrokken voor een sociaal plan, maar gedwongen ontslagen worden niet uitgesloten. Onduidelijkheid ook te over voor de (toekomstige) dienstplichtigen. Bij het verkleinen van de krijgsmacht behoeft straks nog slechts één van de acht dienstplichtigen op te komen. Defensie voelt vooralsnog niets voor afschaffing van de dienstplicht, maar hoe men de nog willekeuriger keuze denkt te gaan aanpakken is in het geheel niet duidelijk. Wat pleegt men dan in soortgelijke gevallen te doen? Precies, een commissie benoemen.

De lang verwachte defensienota roept vooralsnog meer vragen op dan dat er antwoorden worden gegeven. De politieke partijen in de Tweede Kamer zullen, veronderstellen wij, ongetwijfeld bij de minister aandringen o.a. op bovengenoemde vragen antwoord te krijgen.

Redactie

Een vrouw als krijger

'Ten aanzien van bloot is er nog niets veranderd'

Sinds 1943 kent Nederland vrouwen in uniform. Gedurende lange tijd uitsluitend in speciale vrouwenkorpsen en niet in gevechtswinkties. In 1979 komt daar pas verandering in. Vanaf dat jaar worden alle funkties bij de land- en luchtmacht, marine en marechaussee opengesteld voor vrouwen en dienen deze 'zonder vooroordelen behandeld te worden'.

Raadsman Wim Heij sprak met twee vrouwelijke militairen van het parate 45ste Painbat uit Steenwijk: kpl TS Sandra Torn en sld KCV Diana Bakker. Beiden zijn chauffeur. Sandra (ook nog gewondenverzorgster) bestuurt een YPR (ziekenbak) en Diana een vrachtwagen (4t).

Het gesprek gaat o.a. over de verwachtingen waarmee beiden de krijgsmacht zijn binnengestapt en hoe de werkelijkheid uitpakte. Wanneer een recente fotoreportage in het mannenblad Playboy, over drie vrouwelijke kollega's uit Harderwijk, ter sprake komt reageren beiden enigszins furieus en eensgezind: 'Afschuwelijk'. Zo'n artikel is heel slecht voor de positie van de vrouw in de krijgsmacht, is hun oordeel.

Het verhaal van twee vrouwen die uitsluitend voor de baan de krijgsmacht als hun werkterrein verkozen.

Sinds wanneer zitten jullie in dienst?

D.: Ik ben, op 3 september 1989, als KCV'ster, in Venlo opgekomen voor een chauffeursopleiding.

S.: Laat ik het dan ook maar heel precies zeggen. Sinds 13 juli 1987. Ik ben opgekomen in Roermond, op het opleidingscentrum voor TS'ers.

Wat is het verschil tussen een KCV'ster en een TS'er?

S.: Een KCV'ster heeft een kontrakt voor twee jaar, een TS'er voor vier of vijf jaar. Daarnaast wordt een TS'er in de gelegenheid gesteld een civiele vak-opleiding te volgen.

Een KCV'ster krijgt alleen maar salaris en moet er na twee jaar weer uit?

D.: Het schijnt mogelijk te zijn na twee jaar nog een keer voor twee jaar bij te tekenen. Dat hangt van de funktie af.

Waarom hebben jullie voor de krijgsmacht gekozen?

D.: Van jongs af aan wilde ik altijd het leger in. Vraag me niet precies waarom, want dat zou ik niet kunnen zeggen. Er zitten geen beroepsmilitairen in de familie. Zolang als ik weet wilde ik maar één ding: de militaire dienst in. Ik ben dan ook blij dat het mij gelukt is en ik heb nog geen dag spijt gehad van die keuze.

S.: Ik had al geruime tijd belangstelling voor het leger, in het bijzonder de geneeskundige kant ervan. Ik heb dan ook bewust voor die richting gekozen en misschien ga ik er ook nog wel in verder, wanneer ik weer terugkeer naar de burgermaatschappij. Het aardige van het TS'er zijn is dat je verdient, je doet ervaring op en je studeert.

Kpl TS Sandra Torn (l) en sld KCV Diana Bakker: Uitsluitend in militaire dienst voor de baan!

Foto Wim Heij

Met welke verwachtingen zijn jullie de krijgsmacht binnengestapt?

S.: Verwachtingen waren het niet direct. Meer nieuwsgierigheid. Hoe gaat het er nu werkelijk aan toe in de militaire dienst? Hoe gaan de mensen met elkaar om, in het bijzonder al die rangen en standen? Die zijn er in de burgermaatschappij natuurlijk ook wel, maar hier veel nadrukkelijker. Je kunt het zelfs aan de buitenkant zien. Ik was heel benieuwd hoe dat allemaal met elkaar optrok en samenwerkte.

'Er speelde ook wel iets van een uitdaging'

D.: Zoals ik al zei, wilde ik het van jongens af aan. Toen het er dan eindelijk van kwam, was ik ook heel benieuwd hoe de dagelijkse gang van zaken zou zijn, hoe het zou zijn op oefeningen, enz. Ik wilde het altijd wel, maar zou ik het ook kunnen?

S.: Er heeft steeds ook wel iets gespeeld van een uitdaging.

Kan ik mij, als vrouw, handhaven in zo'n typische mannengemeenschap als de krijgsmacht?

S.: Onbewust was dat er wel, denk ik. In het begin denk daar je niet aan, dan heb je het veel te druk met andere zaken. Maar langzaam maar zeker komt dat wel boven naarmate je er, in toenemende mate, toch mee gekonfronteerd wordt.

Hoe hebben jullie je opleidingsperiode ervaren?

D.: Heel goed. In één keer heb je met van alles te maken. Vreemde wereld, andere mensen, een opleiding volgen, rijden, onderhoud, enz. Iedere dag wel weer iets anders. Wij waren met zes meisjes, dus dat was ook wel leuk.

Zes meisjes tussen honderden jongens. Kregen jullie een aparte behandeling?

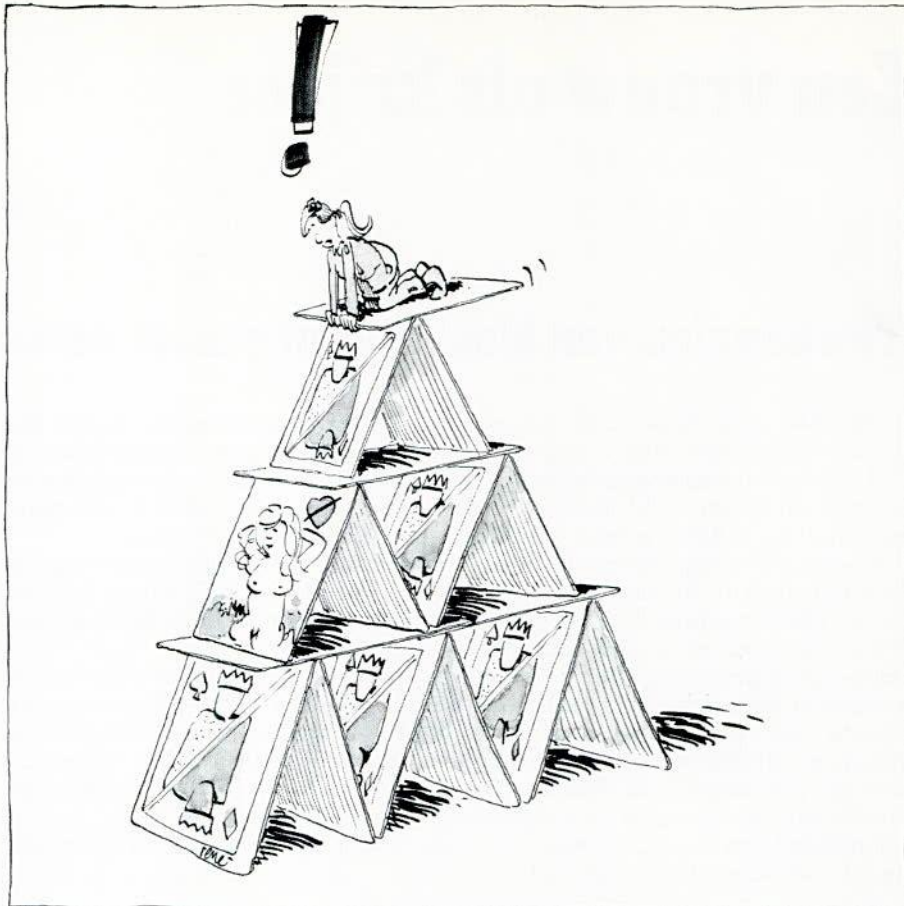
D.: Dat zou ik niet willen zeggen. Wel waren er regels met betrekking tot de omgang. Zo mochten wij 's avonds niet bij de jongens op de kamer komen, maar zij wel bij ons. Zou er rotzooi komen dan lag de schuld nooit bij ons, want het waren de jongens die naar ons toe waren gekomen.

Hoe was jouw opleidingsperiode, Sandra?

S.: Heel leuk. Ik vond het in het begin wel hartstikke zwaar, in alle opzichten. Je komt rechtstreeks van huis, je komt in een wereld waar anderen over je gaan regeren, ik was jong, verlegen en nog weinig zelfstandig en moest ineens geweldig voor mezelf opkomen. Ik had best moeite om mij aan te passen. Toch heb ik nooit gedacht om ermee te stoppen. Op het andere, het nieuwe, daar klickte ik eigenlijk wel op.

Is er verschil in omgang tussen jongens en meisjes?

S.: De band tussen jongens en meisjes

onder elkaar verschilt. Die van jongens onder elkaar is hechter. Meisjes onder elkaar kibbelen en ruziën veel meer. De een kan beter met jongens opschieten dan de ander, dat levert maar zó wrijving in de groep op. Toch speelt ook daar het besef dat je zes maanden met elkaar moet optrekken, dus dat je onenigheden niet te hoog kan laten oplopen.

'Jongens kunnen beter met elkaar opschieten dan meisjes'

D.: Ik ben het wel met Sandra eens dat jongens beter met elkaar kunnen opschieten dan meisjes, dat merk je aan veel dingen. Bij meisjes is het toch wel vaak kibbelen. Toch hebben wij niet al te grote ruzies gehad. Eigenlijk hadden wij best een leuke groep. Ik heb er die hele opleidingsperiode dan ook geen moment over gedacht om ermee te stoppen.

Wat zijn jullie ervaringen bij de parate troepen?

S.: Het was heel anders dan ik mij had voorgesteld. Het is niet te vergelijken met de opleiding. Daarbij kwam, dat ik het eerste meisje was dat hier op deze kazerne tewerk gesteld werd. Er wordt op je gelet, er wordt naar je gekeken, je wordt bevraagd, enz. Het was niet alleen nieuw voor mij, maar ook nieuw voor alle rangen en standen hier op de kazerne. De vraag was niet alleen 'hoe is dat meisje', maar voor allemaal zeker ook 'hoe moeten wij daarmee omgaan'. Je proeft voortdurend de vooroordelen

bij je mannelijke collega's, dat meisjes alleen maar in dienst gaan om aan te pappen met jongens. Ik had steeds het gevoel mij te moeten bewijzen. Daarnaast al die opmerkingen die je moest aanhoren. Best wel grof soms. Tijdens de opleiding werd er ook wel eens wat gezegd, maar nooit zo direct. Hier ging dat in die beginperiode recht voor zijn raap. Ik heb het echt als een grote druk ervaren. Het werd ook zo gezegd: 'Jij moest zonnig als vrouw in dienst, bewijs dan ook maar dat je het kan.' Daardoor voelde ik mij, in die periode, steeds minder zeker en kreeg op een gegeven moment zelfs lichamelijke klachten.

D.: Ook al zit ik hier pas vier maanden, toch herken ik wel heel veel in het verhaal van Sandra. Zij had de pech dat ze de eerste was en ik het geluk dat er hier al vier voor mij werden geplaatst. Men heeft onderhand een beetje doorgekregen hoe men op een meisje moet reageren. Daar komt nog bij dat ik één van die vier meisjes al kende. Via haar was ik aardig voorbereid hoe het er bij de parate troepen aan toe ging. De vuurdoop ben ik aardig goed doorgekomen. Ik ben alleen nog niet op oefening geweest. Volgende week gaat ook dat gebeuren.

Ik kom nog even terug bij Sandra. Je hebt het best lastig gehad in het begin. Toch constateer ik dat je er goed doorheen hebt geslagen.

S.: Op een gegeven moment werd het mij allemaal te veel en heb ik er alles uitgegooid wat mij dwars zat. Dat heeft geholpen. Daarnaast krijg je, na verloop van tijd, eelt op je ziel, je wordt immuun voor een heleboel dingen. Zegt

Sandra: Bij sommige opmerkingen denk ik: wat een zielepoot

nu nog eens iemand 'dat wijf dit of dat', dan windt mij dat niet meer op en denk ik nog slechts: wat een zielepoot. Je relativeert de dingen gemakkelijker en daardoor kom je steeds steviger in je schoenen te staan. Je vreet het niet meer zo op.

Heb je nog een aardige tip voor Diana met betrekking tot haar eerste oefening?

S.: Gewoon jezelf zijn. En als het minder gaat, dan kom je mij maar opzoeken.

Er wordt wel eens gezegd dat vrouwen fanatieker zijn dan mannen. Reageren jullie daar eens op.

D.: Misschien is dat ook wel waar. Omdat je, in zo'n mannenwereld, altijd wel iets van druk voelt heb je al snel de neiging te willen laten zien dat je als vrouw ook wel wat kunt. Je hoort heel vaak opmerkingen als 'dat kan ze toch niet' of 'laat die maar wat minder doen' en dan krijg je de neiging te willen laten zien dat je toch ook best kunt. Ik denk

'Je wilt laten zien dat je als vrouw ook wel wat kunt'

dat vrouwen daardoor nog weleens enthousiaster over kunnen komen dan mannen. Maar of dat nu fanatieker is... S.: Je wilt je bewijzen in deze mannenwereld. Ik denk dat Diana daar gelijk in heeft. Ik voel dat ook wel zo.

Hoe is de omgang met de diverse kategorieën? Zijn er verschillen?

S.: Wanneer het gaat over hoe mannen zich gedragen ten opzichte van vrouwen, dan zijn er geen verschillen. Of het nu officieren, onderofficieren of soldaten betreft, naar vrouwen toe maakt het niet veel verschil. De omgang met soldaten vind ik nog het gemakkelijkst. Zegt een soldaat eens iets wat je niet bevalt, dan maak je daar sneller een opmerking over dan wanneer dat een hogere in rang is die zoiets zegt. Je hebt in dienst niet alleen te maken met het feit dat je een vrouw bent, maar dat je een vrouw bent met een bepaalde rang. Dat zou niets moeten uitmaken, maar de praktijk leert dat het wel zo werkt.

Goed of niet goed.

Worden er nog steeds minder aardige opmerkingen gemaakt?

S.: Het is echt veel minder geworden. Toen ik hier vier jaar geleden kwam werden er voortdurend dingen gezegd en geroepen. Soms had ik het idee dat men ook alles mócht zeggen. Ook als er een kaderlid bijstond konden soldaten toch nog alles zeggen of roepen. Dat is nu heel anders. Maakt er nu iemand een opmerking en een kaderlid hoort dat, dan wordt er bijna altijd wel iets van gezegd. Gebeurt zoiets, dan denk ik bij mijzelf: er is hier toch in vier jaar iets veranderd.

D.: In veel gevallen kun je er het beste maar niet op reageren.

S.: Daar heb je ook wel gelijk in, tenzij het te ver gaat. Dan moet je wat doen en dat doe ik dan ook. Dan stap ik er op af en vertel dat ik daar niet van gediend ben. Het resultaat is meestal dat men de volgende keer weer heel normaal reageert.

Vrouwelijk bloot lijkt nog steeds bij de militaire cultuur te horen. Bloot aan de muren, bloot in de filmzaal, bloot op de TV en zelfs de Playboy in de mess. Wat vinden jullie daarvan?

S.: Je bent geneigd te zeggen dat dat onuitroebbaar is, niet weg te denken. Ik heb in dat opzicht in die vier jaar niets, maar dan ook helemaal niets zien veranderen. Ook naar de toekomst zie ik daar niets in veranderen.

D.: Je weet dat je als vrouw in een mannenwereld gaat werken, maar toch is het niet aardig, zeg maar gewoon rot, om als vrouw een kamer binnen te lopen waar allemaal blote vrouwen aan de muur hangen.

Desondanks denk ik dat je er niet veel aan kunt veranderen. Het schijnt bij mannen te horen...

S.: Toen ik hier vier jaar geleden kwam moesten de jongens alle platen met blote vrouwen van de muren halen. Er mocht alleen nog iets opgehangen worden met mijn instemming. Stel dat ik zou zeggen dat het niet mag, dan keert het hele peloton zich tegen me.

'Er is in vier jaar toch wel iets veranderd'

Jullie hebben je eigen kamer niet vol met blote mannen hangen?

(tegelijk): Nee!

Over de Playboy gesproken. Onlangs stonden drie vrouwelijke collega's van jullie uitbundig in dat blad afgedrukt. Jullie hebben dat artikel gezien en gelezen. Wat vonden jullie daarvan?

(wederom tegelijk): Afschuwelijk!

D.: Door een artikel als dit worden alle vrouwelijke militairen er ook op aangekeken. Zo werkt dat.

S.: Dat is zo. Er heerst al, bij velen, de opvatting dat vrouwen in dienst gaan om met mannen pleziertjes te beleven. Of om gemakkelijk aan een man te ko-

Foto's Wim Heij

Diana: Zo'n Playboy-artikel haalt alle vrouwen in dienst naar beneden

men. Nu is dat proces van integratie van de vrouw in de militaire dienst net een beetje aardig op gang gekomen en dan verschijnt er zo'n artikel. Dat versterkt dat vooroordeel alleen nog maar. Dat ook vrouwen de dienst in kunnen gaan voor een baan wordt er daardoor niet geloofwaardiger op. Wat moeilijker is opgebouwd wordt met zo'n Playboy-artikel weer afgebroken.

D.: Door dat artikel worden wij met z'n allen naar beneden gehaald. Het is niet toevallig dat die meiden met dienstkleiding zijn afgebeeld. Dat suggereert het niet alleen, het stelt ook gewoon: meiden in dienst kleden zich zo maar uit. Daarom heb ik er geen goed woord voorover.

S.: Hadden ze met burgerkleding op de foto gestaan, dan had het anders gelegen, dan kan ik het nog niet waarderen, maar het had anders gelegen. Nu raakt het mij ook.

Jullie animo om door te gaan wordt er niet anders door?

(tegelijk): Nee.

S. lachend: Wij gaan door tot het bittere eind.

Wat gaan jullie doen wanneer je kontract erop zit?

D.: Wanneer ik er na twee jaar weer uitkom - bijtekenen is misschien ook nog een mogelijkheid - zal ik proberen werk te vinden in de burgermaatschappij. Op dit moment zou ik dat nog niet verder kunnen invullen.

S.: Ik ga weer naar school. Medio '91 eindigt mijn kontract en in september ga ik weer leren. Wat het zal worden weet ik nog niet. Waarschijnlijk iets in de medische richting. Ik heb nog even de tijd om daar een definitieve invulling aan te geven.

Nog behoefte aan een laatste opmerking?

S.: (aarzelt) ... Ik vind het jammer dat er nog steeds meisjes de militaire dienst in gaan om met mannen in aanraking te komen. Die maken het extra moeilijk, sterker nog, die bederven het voor de anderen die het gewoon om de baan te doen is.

D.: Daar sluit ik mij helemaal bij aan.

Bedankt voor het gesprek.

Wim Heij

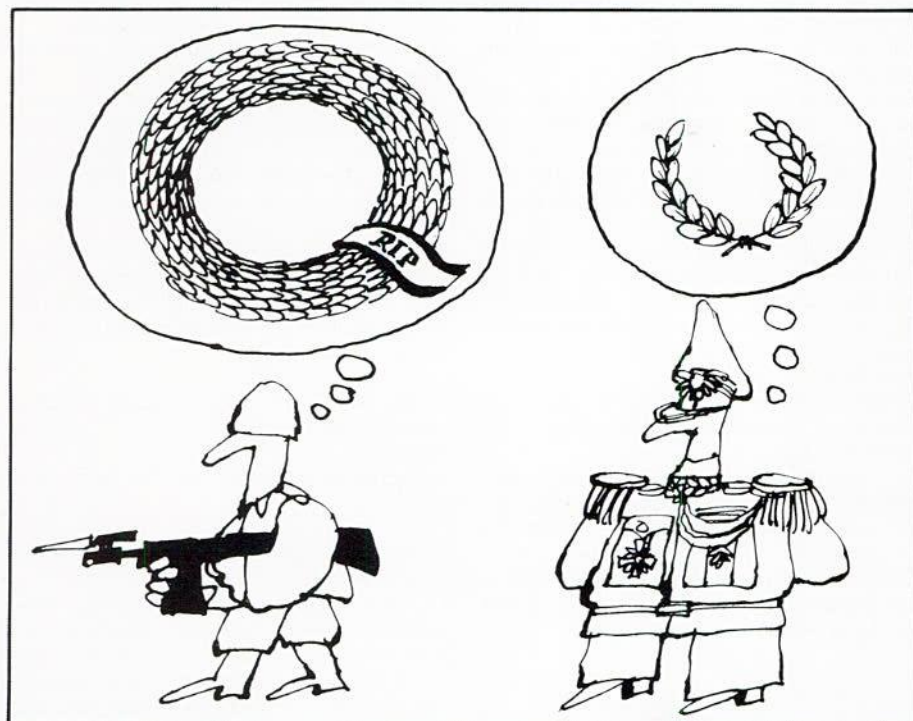
Len Munnik

Meester-tekenaar onderscheiden

Zo vaak gebeurt het niet dat tekenaars – anders dan met hun tekeningen – in de publiciteit verschijnen. Maar in februari 'overkwam' het Len Munnik. Heel wat dag-, week- en maandbladen leken met een zekere graagte de kans te grijpen om de cartoonist een interview te ontlokken. Aanleiding was de uitreiking op 8 februari jl. van de Ton Smits-penning van de Nederlandse Cartoonisten Vereniging aan de 'Don Quichot te paard met tekenpen', zoals hij zichzelf vaak afbeeldt. Tevens werd er een tentoonstelling van zijn werk gehouden in het Hilversumse Gooiland en kwam er een bundeling van tekeningen uit, die de afgelopen tien jaar verschenen op de voorpagina van het ochtendblad Trouw. Uit die gebundelde keuze van 152 cartoons zijn er hier een aantal afgedrukt.

24/12/83 Een van de weinige niet gepubliceerde tekeningen

19/5/81 Falklandoorlog

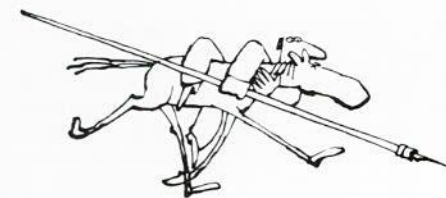
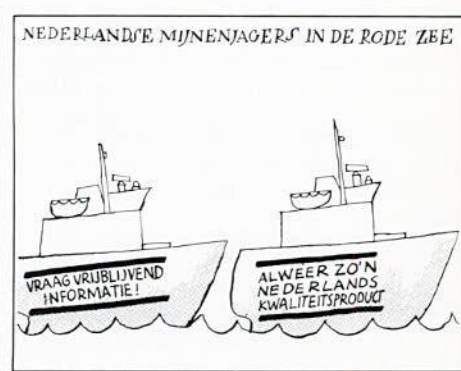
Len Munnik (1945, Hengelo) kan niet voor veel mensen een onbekende zijn en zeker niet voor lezers van dit blad, want – of je 't weet of niet Len – het eerste lustrum als vast medewerker van EGO zat er vorig jaar ook al weer op. Hoe ontstond die samenwerking destijds? Al enige malen hadden we tekeningen van Len 'met toestemming overgenomen' uit de maandbladen *Vredesopbouw* en *Opzij* (aanwezig op de leestafel van het Coornherthuis, humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist). Vervolgens besteedden we – in de EGO's van januari en februari '85 – ruim aandacht aan de bundeling van *Opzij*-tekeningen, getiteld 'HOEZO scheef verdeeld?' Enige tijd later mochten we Len Munnik opnemen in het rijtje namen in de colofon op blz. 2. Een feit waar we nog altijd blij mee zijn.

Maar zijn grote bekendheid dankt deze enorm produktieve cartoonist natuurlijk vooral aan zijn jarenlange regelma-

9/6/81 Tour de France

31/8/84

tige bijdragen aan o.a. Trouw, Hervormd Nederland, Reflector (voor scholieren), Mare (Leids Universiteitsblad), Vrede, Opzij, Procesnieuws (van de Stichtingen verbiedt de kruisraketten en Tribunaal voor de Vrede) het IKV en Amnesty International. En misschien nog wel het meest aan zijn over de hele wereld gebruikte anti-kernwapen-tekening 'Help de kernwapens de wereld uit: om te beginnen uit Nederland', immers ook afgebeeld op tienduizenden affiches, buttons en stickers.

In zijn inleiding op de nu verschenen Trouw-bundel, getiteld 'Len', schrijft Neerlands bekendste cartoonkundige Koos van Weringh dan ook terecht: 'Het Nederlandse actiewezen op het gebied van de bewapening, de kernenergie en de milieuvervuiling is zonder Len Munnik ondenkbaar. Soms lijkt hij tekenend alomtegenwoordig te zijn. Een recent voorbeeld is zijn tekening 'geen oorlog in de Golf' die dienst deed bij de demonstratie op 15 december 1990 in Amsterdam. (...) Munniks werk is een onderdeel van het straatbeeld geworden. Dat is in feite een onderscheiding die voor weinig tekenaars is weggelegd. Alleen Opland heeft, met de tekening van het vrouwtje dat een kruisraket wegtrapt, een dergelijke verspreiding gehad.'

Len Munnik tekent al sinds zijn kleuter-tijd en werd van de middelbare school gestuurd omdat hij constant zat te tekenen. Dat is eigenlijk zo gebeven. Een natuurtalent – aldus Van Weringh – met een 'ontwapenende naïviteit', maar tevens met een vakkundige ontwikkeling die hem tot 'meester-tekenaar' maakte. Over het uitzonderlijke feit dat vrijwel al zijn tekeningen worden geplaatst,

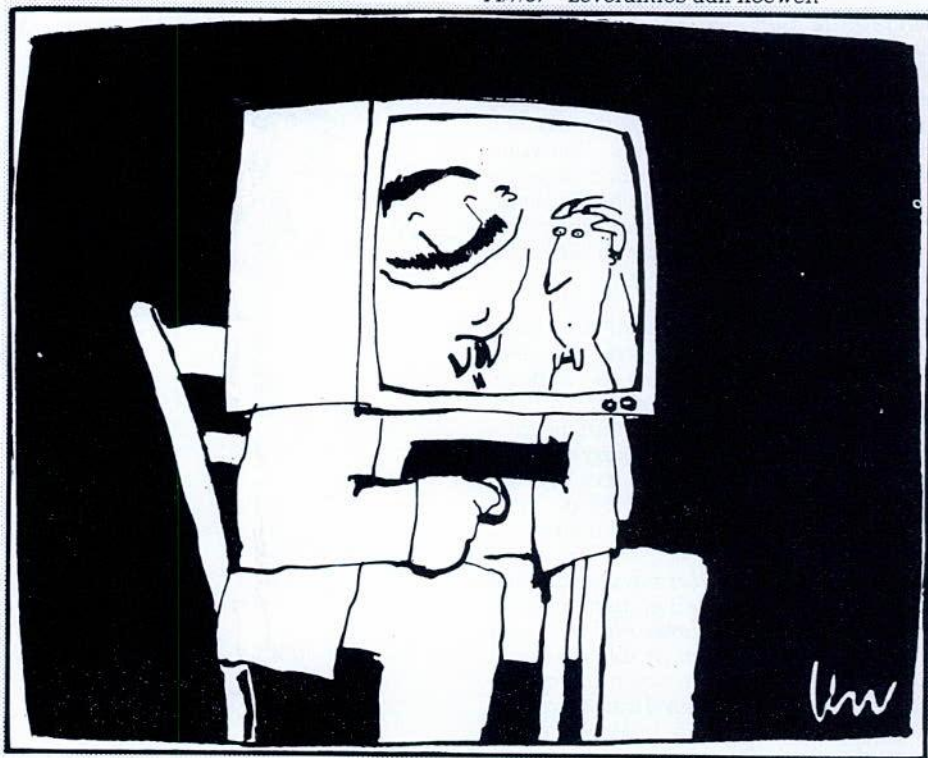
lijkt hij zelf ook nog altijd wat verbaasd, want 'Briljant zijn ze niet, geloof ik' merkte hij, met overigens kenmerkende bescheidenheid, op in een interview. Echter, briljant of niet, laten we hopen dat als Len z'n grote liefde gaat volgen – het illustreren van kinderboeken – hij niet meteen het politiek tekenwerk geheel de rug toekeert.

Frank Spoelstra

De tekeningenbundel is alleen verkrijgbaar door overmaking van f 17,50 op gironummer 91133 van Trouw te Amsterdam, o.v.v. 'Len'.

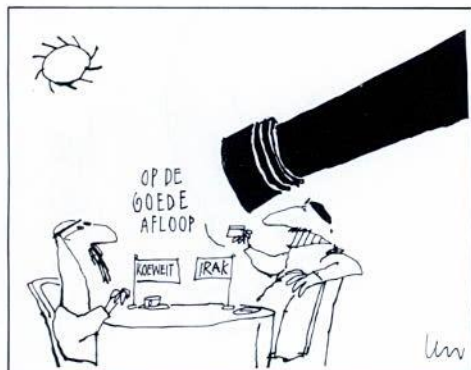

14/7/87 Leveranties aan Koeweit

27/8/90 Saddam Hussein met zijn gijzelaars op de tv

31/7/90

6/9/90

21/12/90 Minister Sjewardnadze stapt op

Onderweg

Opeens sloeg het bij hem toe: de crisis. Ik wist wel dat het op zijn werk niet zo lekker ging, daar hadden wij al eerder over gepraat. Maar dat het zo moeilijk lag en zulke gevolgen zou hebben, had ik niet verwacht. Hij had al een tijdje problemen met een collega. Zij was volgens hem een vervelend mens met het verstand van een kabouter. Kortom, een stuk onbenul. Veel mannen zeggen dat over vrouwen. Ik had hem al vaker geadviseerd met haar over het conflict te praten. Want niets gaat vanzelf over. En hoe langer je met praten wacht, hoe ellendiger de situatie wordt.

Hij praatte niet.

De eeuwig durende oorlog tussen de seksen leek dat te verhinderen. Bovendien kon hij z'n mannetje wel staan: hij slikte alles in. En natuurlijk wreekt zich dat, hoe kan het ook anders. De avond voor ik hem sprak, had hij zich volgegoet en was dronken in zijn bed beland. Met als gevolg dat hij de volgende ochtend ziek en misselijk was en niet naar zijn werk kon gaan.

Omdat hij het nu helemaal niet meer wist, kwam hij mij opzoeken voor een gesprek. Direct gaf hij me te verstaan dat ik vooral moest begrijpen, dat hij mijn hulp niet nodig had, dat ik mijn ongenueerde opmerkingen en praatjes beter voor mijzelf kon houden en dat ik al helemaal niet op de stoel van de psychiater moest gaan zitten.

Hoe komt het toch dat zoveel mensen het contact met zichzelf en met anderen zijn kwijtgeraakt en dat ze eigenlijk niet meer weten waar hun problemen vandaan komen? Dat ze er ook niet van anderen over willen horen. Hun enige antwoord is dat alles en iedereen er de schuld van is. Het is immers een jungle buiten! Een paar gesprekken later, werd het toch wat lichter in zijn hoofd en kon hij benoemen wat hem van een gesprek met zijn collega had afgehouden: angst, de vrees om niet voor vol te worden aangezien, niet serieus genomen te worden, minder te zijn dan wie hij dacht te zijn. Bang voor van alles en nog wat.

Maar wat een ontdekking om dat bij jezelf te ontdekken! Sommige mensen zien dat nooit en kunnen of willen het ook niet ontdekken. Als je wel je onzekerheid of angst erkent is dit een bevrijding en zijn er nieuwe wegen. Er kan in die modder van leven, in die jungle, toch een begaanbare afslag worden gekozen. Maar die eerste stappen, het be-

gaanbaar maken van een pad in je leven, moet je wel zelf zetten. Mensen kunnen blijven zwijgen over datgene waar ze last van hebben, maar aan het niet willen vertellen van je eigen narigheid hangt wel een prijskaartje.

Jezelf bevrijden en wegen vinden om je leven vorm en inhoud te geven is weliswaar een enorme opgave, maar een andere route is er niet. Tenzij je het allemaal wel goed vindt zo.

Freek Pol

Boomania - Betty Boo

Als wij op de EGO-redactie de hitparade bekijken, bekruipt ons een gevoel van vervreemding. Dat is het ergste wat een recensent kan overkomen. Nu de top 10 vol staat met hip-hop-house-en-zovoort-platen dreigen wij af te haken. Naar die platen willen wij nog niet eens luisteren als we aan het stofzuigen zijn. Maar je moet met je tijd meegaan, er zijn al genoeg muziekliefhebbers in de jaren zestig blijven steken.

Als redmiddel is er lang tussen al het rap/dance-gedreutel gezocht naar een muziekstuk waar je broek niet meteen spontaan van afzakt. We kwamen uit op de Amerikaanse jongedame Betty Boo. Eigenlijk is haar naam Alison Clarkson, maar met de stripheldin Betty Boo in gedachten creëerde ze haar image als zingende barbiepop. En dat zullen wij weten ook.

De CD heet 'Boomania', er staan liedjes op als 'Boo's boogie' en 'Boo is booming' en ze laat haar zelfgekozen naam regelmatig vallen in meer dan de helft van de songs. Betty vindt zichzelf heel erg leuk en daarin heeft ze niet helemaal ongelijk. De hits 'Doin the do' en 'Where are you baby' (beide in twee versies op de CD) vallen in het genre 'het is niet mijn smaak, maar als het toch moet, dan is dit niet verkeerd'.

Andere liedjes vallen helaas buiten dit genre. We komen dan weer uit bij gedreutel (het al eerder genoemde 'Boo is booming' en 'Doin it to def'). Nietszeggende dansmuziek, die gemaakt is als opvulling en waarmee je nog geen sprinkhaan in beweging krijgt. Gelukkig kan Betty meer. De nieuwe single '24 hours' had net zo goed op een CD van Janet Jackson kunnen staan en dat is iemand die wel goede dansmuziek maakt. Natuurlijk kan Betty niet nalaten er nog wat bij te rappen, maar ja. Niemand kan zeggen dat ik het niet heb geprobeerd, maar ik zet maar snel weer een plaat uit de jaren zestig op. Er mogen dan een aantal aardige liedjes op 'Boomania' staan, 14 nummers is voor deze recensent te veel van het goede.

Innuendo - Queen

Freddie Mercury zal bij geen enkele populariteitspoll hoog scoren, maar zodra hij op zijn zangkwaliteiten wordt beoordeeld, kan niemand om hem heen. In zijn hoedanigheid als zanger van Queen weet hij en de drie andere leden van geen ophouden. 'Innuendo' is al weer het 17e album en er is nog steeds

geen sprake van verzwakking (dat was er even ten tijde van 'Flash Gordon' en 'Hot Space').

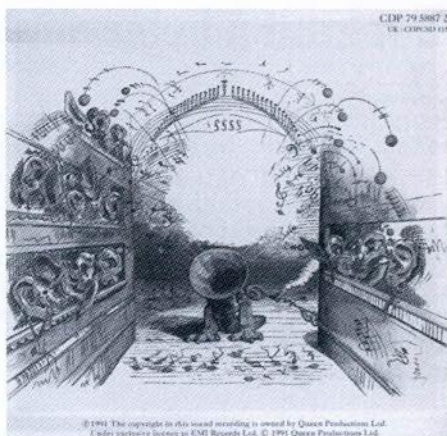
De CD is zo afwisselend als een Queen CD maar kan zijn. De titelsong is even bombastisch en vol tempowisselingen als 'Bohemian rhapsody', maar haalde merkwaardig genoeg niet een nummer 1 notering. De 11 andere liedjes variëren van lichtvoetig ('Delilah') tot heel stevig ('The hitman'), vreemd ('Bijou'), zwoel ('Those were the days of our lives') en fantastisch ('Headlong', 'I'm going slightly mad' en 'Ride the wild wind').

'Innuendo' doet meer denken aan het werk van Queen uit de jaren zeventig dan aan de elpee uit de beginjaren tachtig. Disco-achtige nummers als 'Another one bites the dust' en 'Crazy little thing called love' waren grote successen in de Verenigde Staten en leken in niets op eerdere hits van de groep. Het floppen van 'Hot space' betekende langzamerhand de terugkeer naar de rockmuziek en die weg lijkt met 'Innuendo' voltooid.

Wat de volgende stap voor de groep is, is onduidelijk. Het is onwaarschijnlijk dat Freddie of een van de andere leden als solo-artiest verder gaat. Alle solo-projecten halen nog geen schijntje van het succes van de groep. Stop de vier heren in een studio en er ontstaat een chemische reactie, die ook weer op 'Innuendo' tot onovertroffen resultaten heeft geleid.

Everybody's angel - Tanita Tikaram

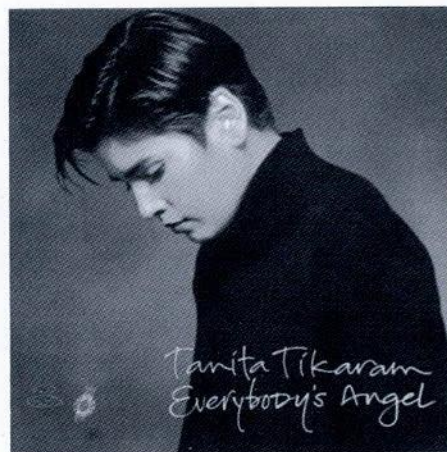
Het meisje dat met gesloten ogen en sloom, lang zwart haar het prachtige 'Twist in my sobriety' vertolkte is niet meer. Tanita Tikaram is ter gelegenheid van haar derde album 'Everybody's Angel' naar de kapper geweest en knijpt nog slechts sporadisch een oogje toe.

Haar debuutalbum 'Ancient heart' (1988) was dan wel niet plaat van het jaar, maar kende een aantal zeer sterke momenten en viel bovendien in de hausse van vrouwelijke singer/songwriters (met oa. Tracy Chapman). De opvolger 'The sweet keeper' ging welhaast geruisloos aan Nederland voorbij en Tanita moet nu snel een hit scoren, anders gebeurt met 'Everybody's angel' hetzelfde.

En dat zou toch jammer zijn. 'Everybody's angel' bevat 12 zeer aangename luisterliedjes, die voor een groot publiek toegankelijk zijn. Tanita heeft een warme stem, al zingt ze niet altijd even gevarieerd. Maar ze is zeer goed in staat compacte liedjes te schrijven. Goed voorbeeld hiervan is de single 'Only the ones we love', waarop Jennifer Warnes een gastrol vertolkt. Beide dames zijn groot fan van Leonard Cohen. Het duurt nog wel even voordat Tanita Tikaram eenzelfde status heeft bereikt als deze grote singer/songwriter, maar ze stapt met haar kleine voetjes zeer zeker in de richting van zijn voetsporen.

Evert van Dijk

Zaken doen met Saddam's Hoessein Irak

'Dat kunt u beter aan de politiek vragen'

Begin februari werd de deelnemers van het befaamde managementsymposium in Davos in een enquête gevraagd, hoe ze aankeken tegen het handel drijven met regimes 'die in de internationale politiek ter discussie staan'. De Golfoorlog was nog volop aan de gang en de topmanagers in het Zwitserse wintersportplaatsje vonden het maar een vervelende vraag. Wie had geen boter op het hoofd, wanneer het ging om leveranties aan het Irak van Saddam Hoessein? Nederland verkocht bijvoorbeeld in de eerste helft van 1990 tien maal zoveel landbouwprodukten dan het jaar daarvoor. Mede daardoor was de ijskast van Saddam tot de nok gevuld, toen hij Koeweit binnenviel.

De deelnemers laten zich registreren

Uit de antwoorden bleek echter ineens een Engelenkoor op te klinken. Er was toch zeker geen vuiltje aan de lucht, toen zij met Irak handelden? Saddam Hoessein was toch een bondgenoot in die tijd? Het bedrijfsleven viel daarom niets te verwijten, was de algemene stelling. Tachtig procent van de aanwezigen vond, dat de politiek maar richtlijnen moest geven over wat wel en niet mocht. Slechts twintig procent meende dat een bedrijf ook een eigen verantwoordelijkheid had. De handen werden wat Irak betreft drifftig in onschuld gewassen.

Ook bij de verschillende Nederlandse aanwezigen bleek het geen populair gespreksonderwerp. 'Dat soort vragen kunt u echt beter aan de verantwoordelijke politici stellen.' Niettemin toonde menigeen zich na enig aandringen bereid ook even stil te staan bij de ethische kanten van het zaken doen.

Pindakaas

Joel Wyler, directeur van Granaria dat

eens in granen handelde, maar sinds vorig jaar vooral nog als financieringsmaatschappij optreedt, keek wel even peinzend voor zich uit. In vroeger tijden sleet Granaria pindakaas aan Irak en daar had hij geen enkele moeite mee. Dat Nederland er vorig jaar ineens zoveel scheppen bovenop gooide, vindt hij ook niet vreemd.

'In wezen zit het allemaal eenvoudig in elkaar', zegt hij. 'Nederland heeft een op open handel ingestelde economie. Nederland maakt in de landbouwsector eindprodukten, die gezien de hoge kwaliteit betrekkelijk goedkoop zijn. Nederland is verder goed als het gaat om het inspelen op een plotselinge vraag. En we hoeven daar weinig verantwoording voor af te leggen. Het is dus boter, kaas en eieren, zo simpel. Zo is het gekomen.'

Maar Saddam Hoessein kon ondanks de boycot mede dankzij Nederland gewoon eten?

Wyler: 'We moeten natuurlijk niet overdrijven. Nederland heeft in 1990 voor

ruim 200 miljoen gulden aan landbouwprodukten aan Irak geleverd. Dat was wel een forse stijging ten opzichte van het jaar daarvoor, maar op de hele export van deze produkten, die zo'n 25 miljard gulden beslaat, is het paenuts. Tja, de vraag is, of je je niet danig achter je oren moet krabben, nu je alles weet. Ik denk het toch niet. Wat moest je? Hoe gek was het als Irak 100 ton melkpoeder vroeg? Als Nederland niet leverde, leverde Frankrijk. Als je de kans krijgt doe je dat. Bovendien: Irak was toch altijd een bondgenoot? Als ondernemer moet je in dat soort gevallen alleen de richtlijnen van de regering afwachten.'

Iets verderop nipte Klaas de Kluis, president-directeur van de VRG-groep, bedachtzaam aan zijn koffie, wanneer we vragen of het bedrijfsleven niet wat terughoudender handel had moeten drijven met Irak. Zelf heeft hij in Irak nog een rekening openstaan voor papier en karton, maar hij heeft de hoop opgegeven die ooit nog eens te innen. 'We hebben het geld vorige maand alvast maar afgeschreven.' De Golfcrisis heeft hem er nu toe gebracht ook in de toekomst geen zaken meer te doen in het Midden-Oosten. 'Maar niet vanwege de ethiek. Het is een te onzekere markt.'

'Het is allemaal het verhaal van de koopman en de dominee', verzucht hij. 'Ik kan nu makkelijk zeggen, dat je beter niet aan een land als Irak kan leveren. Maar stel dat je bedrijf ervan afhankelijk is en je zou mensen moeten ontslaan? Het hangt ook af van de produkten. Ik was verbijsterd, toen ik hoorde hoeveel wapentuig het Westen aan Irak heeft geleverd, terwijl je toch wist dat Saddam Hoessein er geen vriendelijke bedoelingen mee had. De wapenhandel is echt de meest cynische industrie ter wereld. Maar andere produkten... ik vind dat de politiek maar moet zeggen wat wel of niet kan.'

En houdt het bedrijfsleven zich daar dan aan?

De Kluis: 'Ja, hoor. Dat is beduidend beter aan het worden. Er is een veel grotere discipline dan vroeger. Dat zie je ook met betrekking tot het milieu.'

Sleepboten

Kommer Damen, president van de Gorcumse scheepswerf Damen Shipyards, verkocht in het verleden schepen aan Irak. Geen probleem, vindt hij nog steeds. 'Kijk, een paar jaar geleden werd Saddam Hoessein overal ge-

steund. Wat is er dan tegen om zo iemand, tegen wie niemand bezwaar heeft, een sleepboot te leveren? Dat ligt anders, als je een politieke aanwijzing krijgt. Daar houd je je dan aan. Achteraf zegt iedereen dat Saddam Hoessein geen beste is, maar daarvoor kwam niemand op het idee dat hij zo gevaarlijk zou zijn.'

Bij zijn bedrijfsvoering heeft Damen overigens behoorlijk wat last van de oorlog gehad. Tien procent van zijn omzet behaalde hij tot januari in het Midden-Oosten. 'Je verliest vervolgens domweg een deel van je omzet, dat je niet kan compenseren. Verder merk je dat de Europese reders investeringsbeslissingen uitstellen tot ze de effecten beter in kaart hebben. En dezer dagen zouden Mexicanen bij ons komen kijken. Toen de oorlog uitbrak belden ze meteen af. Dat moet nu allemaal weer op gang komen.'

Dezelfde ervaring had dr. Huub Crijns, president-directeur van Pakhoed. 'Ik vond verschillende klaagzangen overdreven, maar het was een feit dat de Amerikanen niet op reis gingen. Ik moest voor vergaderingen, die anders in Nederland zouden worden gehouden, naar de Verenigde Staten. Alle activiteiten in het Midden-Oosten hebben we bij het uitbreken van de oorlog gestopt, maar daar moet overheen te komen zijn. Die zaken kun je over drie maanden ook nog doen.'

Maar zaken doen met Irak, dat is nu toch in een ander daglicht komen te staan?

Crijns: 'Toen Irak in oorlog was met Iran, waren de Amerikanen voor het versterken van Irak. Dat dat nu tegen ons werkt is spijtig. Maar dat is een algemeen beeld: als je de een versterkt ten opzichte van de ander, kan die tactiek over tien jaar best in een ander dag-

Ondernemers in Davos: 'Saddam was toch een bondgenoot?'

licht komen te staan. Als bedrijf moet je business doen met elk land, waaraan het door de overheid is toegestaan. Je moet alleen voor je zelf uitmaken, of het financieel verantwoord is.'

Maar moet je ook aan een regime leveren, waarvan je bij voorbaat weet dat dat brokken kan geven.'

Crijns: 'Buiten het Westen is er in principe geen systeem dat de toets van onze kritiek kan weerstaan. Vandaag wordt Rusland geholpen. Maar stel dat de interne problemen daar straks ook externe problemen worden, had je dan bij voorbaat niet moeten helpen? Ik zeg dan: als je alles van te voren afsnijdt komt de derde wereld nooit van de grond. Met afsnijden verbeter je niets.'

V.l.n.r.: krantenmagmaat Robert Maxwell, de Zwitserse premier Flairio Cotti en Davos-organisator Klaus Schwab

Misrekening

Toen Irak begin augustus vorig jaar Koeweit binnenviel, werkten daar tientallen mensen van de baggerreus Boskalis. De voorzitter van de Raad van Bestuur, Leen Verstoep, moest tandenknaarsend toezien, hoe zijn medewerkers werden gegijzeld. Hij geeft nu toe, dat het een misrekening was.

Verstoep: 'De wereld was blij dat Saddam Hoessein optrad tegen Iran. Als er dan een wapenstilstand is wil je best meewerken aan de opbouw van zo'n land. Dat hebben we gedaan. We hebben gezorgd voor onschuldige infrastructuur. Mensen en regeringen zijn immers tijdelijk, infrastructuur niet. We waren ons er wel van bewust dat er risico's aan vast zaten. Irak was in oorlog geweest. Daarom kozen we Koeweit als thuisbasis. We dachten: als er iets gebeurt zitten we daar veilig. Dat pakte dus anders uit.'

Nooit overwogen niet te gaan? De reputatie van Saddam Hoessein was toch bekend?

Verstoep: 'Ach, regeringen die ons bevallen, zijn schaars. Maar de hele wereld kan niet worden geregeerd vanuit Nederland. Wat is wijsheid? Nu is Saoedi Arabië onze grote vriend. Het wordt volgestopt met wapens, maar als daar een andere meneer aan het bewind komt keren die zich weer tegen je. In het geval van Irak vond de regering het in ieder geval geen bezwaar dat we daar gingen bouwen. We hebben er gewoon een kredietverzekering voor gekregen. Dat is de maatstaf.'

Rien Robijns

Zorgen over seks

'De zelfbevrediging is een zeer veel voorkomende uiting van onvolgroeide, onvolwassen, onvrije seks. Een verschijnsel dat vele mensen grote moeilijkheden geeft', schreef de katholieke psychiater Trimbos in 1961. Zorgen over seks. En dan met name die van jongeren lijkt van alle tijden te zijn. De onderwerpen waarover men zich zorgen maakt willen nogal eens veranderen.

Opvoeden is een serieuze zaak. Al vele eeuwen breken geleerden zich het hoofd over de wijze waarop ouders zich het beste kunnen inzetten om hun kinderen tot gezonde volwassenen te laten uitgroeien. Het terrein van de seksualiteit verdient daarin natuurlijk speciale aandacht.

Zelfbevrediging is een onderwerp waarover veel geleerden zo hun gedachten hebben gehad. Gedachten die vaak ook werden omgezet in adviezen. Een invloedrijke geleerde in de achttiende en negentiende eeuw was bijvoorbeeld de Fransman Tissot, die een lijvig boekwerk schreef over dat verschijnsel onanie, masturbatie. Volgens hem zou masturbatie het gevolg zijn van een slechte opvoeding en van verhitte fantasieën.

Masturbatie

Tissot was ook de geleerde die stelde dat masturbatie zou leiden tot ruggermergproblemen. In sommige gevallen zou het zelfs waanzin tot gevolg hebben. Problematisch was: hoe al deze ellende te voorkomen?

De geleerden konden het er maar niet over eens worden. Volgens de één werd het veroorzaakt door te veel slaap, een ander dacht dat het juist door te weinig slaap kwam. Ingewikkelde gordels en harnassen werden bijvoorbeeld ontworpen om met name de jongens en meisjes uit de goeie burgerij te behoeden voor deze zonde. Gordels en harnassen die overigens maar weinig aftrek vonden. De zorgen bleven. Ze werden generaties lang overgedragen. Neem bijvoorbeeld de seksuoloog/arts Premisela. In de jaren vijftig van deze eeuw schreef hij in zijn handboek 'Seksuologie in de praktijk' zeer uitvoerig over masturbatie bij zuigelingen. Zorgwekkender waren volgens hem die praktijken van pubers. Deze afschuwwekkende praktijken werden volgens hem niet alleen door verleiding of slapeloosheid veroorzaakt. En ik citeer hem:

'Veelvuldiger dan verleiding werken andere factoren. In het algemeen gesproken komen daarbij in aanmerking alle gebeurtenissen, waarbij de genitaliën geprikkeld worden. Genoemd moeten worden: het glijden langs trapleuningen, touw- en stokklimmen bij gym-

nastische oefeningen, fietsen, paardrijden, het zitten of lopen met handen in broekzakken. Tegen dit laatste is voorgesteld, de zakken anders te plaatsen, bijvoorbeeld als achterzakken.'

Soms richtten die geleerden zich ook rechtstreeks tot de jongeren. Zoals bijvoorbeeld Dr. J. Waterink in 1957. Hij stelde de jongeren eerst gerust: ruggermergklachten krijgen van masturbatie was onzin. Toch adviseert hij alle jongens en meisjes af te zien van masturbatie. In zijn eigen woorden:

'Het is verkeerd. Een jonge mens, die in

de seksuele aanleg een kostelijk bezit van God ontving en die nu die aanleg alleen maar gebruikt om zichzelf te prikkelen, zondigt. Het is geen wonder dat zoveel jonge mensen, die masturberen, hun zelfrespect gaan verliezen. Zij worden nerveus, prikkelbaar, onrustig. Geen wonder, want zij hebben voortdurend het gevoel, dat zij een nederlaag lijden.'

Ongehuwd, ongewenst

Zij hebben er in doorgeleerd, die mannen, die wetenschappers. Dus hun adviezen moeten wel wetenschappelijk, objectief zijn. Als we die 'objectieve' adviezen echter tot ons laten doordringen, dan kunnen we daar sterk aan twijfelen. Terecht! We kunnen ze nog duidelijker in twijfel gaan trekken als we kijken naar het probleem 'seks voor het huwelijk'. Nog meer dan bij masturbatie, zien we daar een vermenging van wetenschap (zogenaamde objectiviteit) en moraal. Theologisch geschoolde heren hadden al eeuwen verkondigd dat seks vóór het huwelijk zondig was. Mensen lieten zich dan namelijk slechts leiden door 'lust', geilheid. Terwijl seks nu juist bedoeld was voor het krijgen van nageslacht!

Deze moraal werd in de loop van de negentiende eeuw, maar ook in onze eeuw door vele zogenaamde 'objectieve' wetenschappers zonder morren overgenomen. Waren wetenschappers een andere mening toegedaan, en dat kwam gelukkig ook voor, dan hadden ze het soms zwaar te verduren.

Dat er tot ver in onze eeuw door zovelen

gepraat en gemoraliseerd werd over seks voor het huwelijk, betekent waarschijnlijk dat het méér voorkwam dan velen lief was. Als de socioloog Goudsblom aan het einde van de jaren vijftig een enquête houdt onder 'de nieuwe volwassenen', dan durft hij ze nog niet rechtstreeks te vragen over hun seksuele praktijken. Aan de jongeren tussen 18 en 30 jaar van toen vraagt hij dan maar hoe en met wie zij op vakantie gaan. En of deze jongeren het ook noodzakelijk vinden dat men tijdens de verlovings trouw is aan de partner.

De resultaten zijn, zoals te verwachten, geruststellend voor de heren moralisten. Ik citeer Goudsblom:

'De vraag lokt een massaal 'ja' uit. Commentaar achten de meeste inzenders hier overbodig; hoogstens uitten ze hun verbazing, dat we zoiets nog vroegen. Wanneer men werkelijk lief heeft, zo schreef een 23-jarige ambtenaresse, dan komt die vraag zelfs niet ter sprake. Men moet volgens mij nooit trouw zijn omdat het moet of omdat het zo hoort. Als je echt lief hebt, kun je niet anders denk ik.'

Alle opvoeders konden dus weer gerust gaan slapen, jongeren zijn niet zo zedeloos als velen misschien dachten. Maar de zorgen blijven.

Vragen blijven

In zekere zin was het erg revolutionair wat Goudsblom deed. Hij vroeg jongeren zelfs naar hun mening. Maar ja, wat betekent het hebben van een bepaalde moraal? Mening en gedragingen van mensen stemmen niet altijd met elkaar overeen. Dat weten opvoeders, dat weten geleerden, dat weten jongeren. Dat weet eigenlijk iedereen.

Het duurt toch nog enkele jaren voordat mensen ook massaal ondervraagd worden over hun daadwerkelijk seksueel gedrag. In het midden van de jaren zestig worden jongeren (en volwassenen) in veel westerse landen, waaronder Nederland, massaal ondervraagd over hun seksueel doen en laten. Over hun opvattingen daarover. Hoe vaak 'doen ze het' met een ander, hoe vaak slaan ze de hand aan zichzelf en wat vinden ze daar nu van? Welke ideeën hebben ze over seksuele opvoeding en welke hebben zij genoten?

Duizenden jongeren in Engeland, Frankrijk, Duitsland, Amerika, Nederland etc. worden dergelijke vragen gesteld. De ouders van nu, de jongeren van toen, deden een boekje open over hun seksuele leven. Tenminste, over dat deel van hun leven waarnaar gevraagd werd. Onderwerpen eigenlijk, waarover opvoeders van vele verschillende generaties zich al zo druk hadden gemaakt. Seksuele fantasieën en verlangens bleven in deze sekskonsumptie-onderzoeken ongevraagd.

En de opvoeders konden, zo bleek, weer rustig gaan slapen. Jongeren waren niet echt zedeloos. Ze organiseerden evenmin massaal masturbatie-feestjes of seksorgieën. De jongeren van toen, de ouders van nu, bedreven evenmin

massaal partnerruil of homoseksualiteit. De Nederlandse jeugd bedreef seks voornamelijk uit liefde. Ze deden het ook vóór het huwelijk, maar daarover maakten weinigen zich nog echt druk. Er waren per slot van rekening voorbehoedsmiddelen. De zorgen over seks vóór het huwelijk, masturbatie en dergelijke verschoven hiermee naar de achtergrond. Op de voorgrond kwam de zorg over de zorgvuldige opvoeding.

Ongekend, ongewenst

Even leek de mensheid, tussen Maas-tricht en Roodeschool, zonder zorgen te zijn. De heren wetenschappers hadden het onderzocht, de heren dominees en pastores gingen het prediken, de heren middenstanders gingen het verkopen en de zendgemachtigden gingen het verkuisen. De seks kon even, tegen beter weten in misschien, zorgeloos geconsumeerd worden.

De vrouwenbeweging ging zich echter roeren in de discussie, die zoveel eeuwen gedomineerd was door mannen. Ze protesteerden tegen de moraal. Alom kregen ze instemming. De vrouwen wilden baas in eigen buik zijn! Na wat gestommel in de achterste rijen, kregen ze velen aan hun kant. Ze protesteerden tegen seksistische opvoedingsmethoden. Dat werd schoorvoetend veranderd. Alle zorgen die ze uitten werden, vaak onder protest en onhandig gestommel, onderstreept door de vrijheidspredikers van hiervoor.

Totdat het kritische vingertje van de vrouwenbeweging ook ging in de richting van het geslachtsdeel van de man. De leuze 'porno is de theorie, verkrachting de praktijk' kon maar weinig mannen bekoren.

'Vrouwen worden op grote schaal seksueel mishandeld!' De mannen haalden massaal hun schouders op. Zo erg kon

het toch niet zijn? Na lange discussies en uitvoerige onderzoeken moesten ook zij het erkennen: geweld wordt door veel mannen al te vaak seksueel geuit. Niet alleen tegen volwassen vrouwen, maar ook tegen meisjes. En: tegen mannen waarvan zij vermoeden dat ze homoseksueel zijn.

Dodelijk ding

Na eeuwen gezeur van geleerde heren over onschuldig seksueel gedrag zoals masturbatie en seks voor het huwelijk, staan ze, die mannen, eindelijk in hun nog te veel verhullende hemd. Niet de zedeloze vrouw, niet het masturberende pubertje moet worden heropgevoed, maar de volwassen man (in wording). Eindelijk, na zoveel eeuwen staat de penis en zijn aanhangsel pontificaal in de beklagdenbank. En de zorgen blijven.

Ook via een geheel andere weg werd aangekondigd dat seks niet zo zorgeloos meer is als vroeger even gedacht werd. Min of meer uit het niets, was er 'opeens' een virus. Seks kon dodelijk zijn; veel vrouwen wisten dat al! Seks kon slachtoffers maken; meisjes konden dat al jaren in koor laten weten.

Maar dit dodelijke ding was een virus, en daarvan hebben mannen nu juist meer verstand. Mannen in witte jassen. Mannen die erin hadden doorgeleerd. Zij vertellen nu welke seksuele technieken 'gevaarlijk' zijn. En het is nu ook de masturbatie die weer de aandacht trekt. Deze is namelijk heel erg veilig! Over alle andere vormen van seksueel gedrag moeten we ons in de komende decennia zorgen gaan maken.

Wordt seks ooit zorgeloos?

Klaas Soesbeek

Foto: Frank Spoelstra

Themaconferentie over solidariteit

Op 13 en 14 mei a.s. vindt er, in samen-

werking met de VVDM in het humanistisch vormingscentrum 'het Coornherthuis' in Zeist, een conferentie plaats met als thema 'solidariteit'. Daarbij zullen onderwerpen aan de orde komen als: dienstplicht en verdeling van lasten, invoering van maatschappelijke dienstplicht, inzetbaarheid van dienstplichtigen in situaties als de Golfoorlog (internationale solidariteit) en solidariteit in de vakbondspraktijk. Het programma kan aan de dan geldende actualiteit worden aangepast en biedt ook volop ruimte voor informele contacten.

Iedere dienstplichtige heeft op grond van de rechtspositie de mogelijkheid om aan deze gv-conferentie deel te nemen. Een Bewijs Ophouding Voeding (BOV) kan bij de administratie van het onderdeel worden opgevraagd (indien van toepassing). De eigen bijdrage per deelnemer is f 15,-. Inlichtingen en aanmelding bij: het Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14060.

Foto: Frank Spoelstra

Dépardieu verovert Amerika in komedie 'Green Card'

Het moet voor Gerard Dépardieu een vreemde gewaarwording zijn geweest, toen hij in de straten van New York bezig was met de opnamen van 'Green Card', een komedie die de Australische regisseur Peter Weir speciaal voor hem had geschreven. Want het publiek, dat gretig toestroomde, vroeg bevreemd: 'Wie is de ster in deze film?' Die grote, grof gebouwde man met zijn lange vette piekhaar en zijn aardappelneus, die hoorde toch niet in Hollywood thuis?

Dépardieu, die in zijn geboorteland Frankrijk bijna een halfgod is, en die in de rest van Europa ook tot de topacteurs wordt gerekend, bleek aan de overkant van de grote plas een onbekende.

Inmiddels is dat wel anders geworden. Dépardieu heeft voor zijn rol in 'Green Card' een Golden Globe gekregen en als dit stukje verschijnt wellicht ook de Oscar in de wacht gesleept voor zijn rol in 'Cyrano de Bergerac'.

In 'Green Card' moet Dépardieu precies zijn wie hij is: een Fransman die in Amerika zijn geluk komt beproeven. Hij speelt de musicus George Fauré, die in Amerika een carrière wil opbouwen. Maar daar heeft hij een verblijfsvergunning voor nodig, een z.g. green card. De biologe Bronte Parrish (rol van Andie MacDowell, bekend uit o.a. 'Sex, lies and videotape') verkeert in een soortgelijke situatie. Zij heeft haar oog laten vallen op een flat met een schitterende serre. Alleen moet ze, om er te mogen wonen, officieel getrouwd zijn. Een vriend komt dan met het plan aandragen, waar zowel Bronte als George alleen maar beter van kunnen worden: ze trouwen op papier, George heeft, als echtgenoot van een Amerikaanse vrouw in één klap zijn verblijfsvergunning in zijn zak en Bronte kan haar in-trek nemen in de flat. Maar natuurlijk gaan die dingen nooit zo eenvoudig als ze er in het begin uitzien, want na een paar maanden staan er opeens twee ambtenaren van de Immigratiedienst bij Bronte op de stoep, die iets meer willen weten over haar wettige echtgenoot. Ze weet ze de eerste keer nog met een serie smoezen om de tuin te leiden (omdat haar eerste ontmoeting met George plaatshad in een café dat Africa heette, zegt ze dat haar man in Afrika is), maar de tweede keer kan ze er niet meer onderuit: ze zal George onder haar dak moeten laten wonen en er bovendien voor moeten zorgen dat ze hem van haver tot gort leert kennen. En daar heeft ze weinig zin in, want ze vindt hem maar een barbaar. Hij eet vlees (zij is vegetariër), hij gedraagt zich lomp (zij is een type dat nauwelijks een blaadje van een plant durft af te breken) en hij is behept met een uitbundige vrolijkheid. Maar in die noodgedwongen nadere

kennismaking tussen de twee werelden die Bronte en George vertegenwoordigen, blijkt de kracht van de film te schuilen. Want terwijl ze elkaars heblijkheden en gewoonten uitwisselen en uit het hoofd leren hoe hun respectievelijke familieleden heten, hoe ze hun jeugd doorbrachten en waar ze van dromen, komen ze steeds dichterbij elkaar. Wanneer de Immigratiedienst uiteindelijk met haar eindoordeel op de proppen komt, hebben George en Bronte zelf inmiddels een heel andere conclusie getrokken. Het slot van de film heeft de scenarist/regisseur al even verrassend gemaakt als de rest, want een glad, voorspelbaar happy end zou een dissonant zijn geweest na al die originele wendingen in het verhaal.

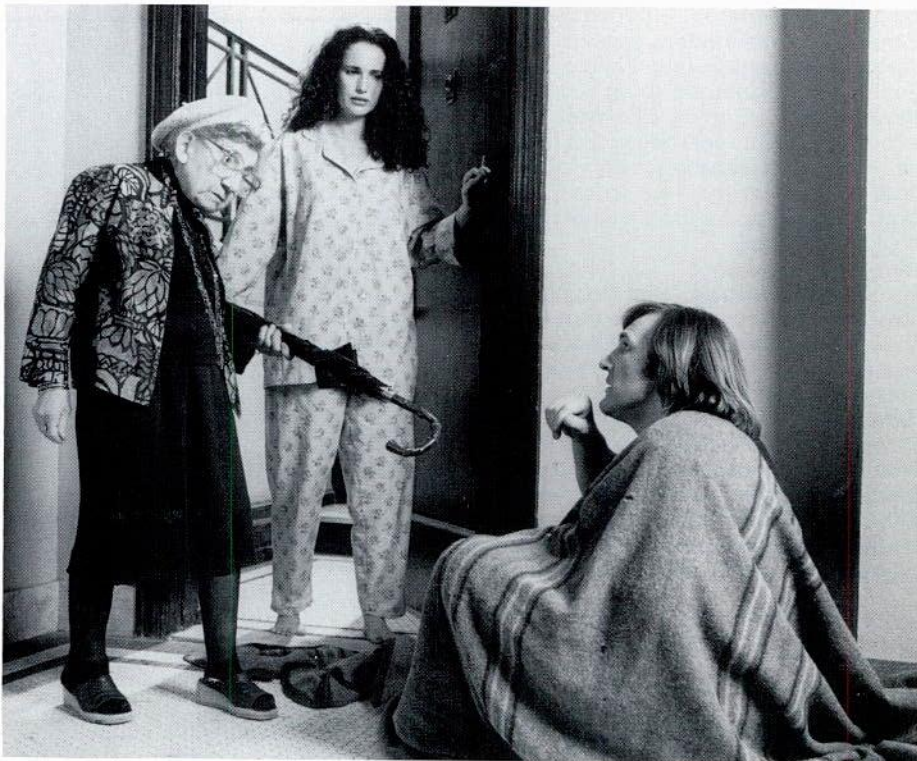
'Ik heb Green Card geschreven op basis van een paar idiote verhalen die ik had gehoord van mensen, die zelf voor zo'n green card een verstandshuwelijk hadden gesloten', aldus Peter Weir. 'En toen ik 'Danton' had gezien, met Gerard Dépardieu in de hoofdrol, wilde ik hem alleen maar voor mijn eigen film. Ik heb hem steeds voor ogen gehad tijdens het schrijven en ik was dus heel gelukkig toen hij er veel voor bleek te voelen. Hij heeft iets raadselachtigs in zijn persoonlijkheid dat me als filmmaker geweldig boeit.'

Dépardieu van zijn kant was verrast en gevlend door het feit dat iemand als Peter Weir een film speciaal voor hem had geschreven. 'Ik had al vaker scripts uit Amerika toegestuurd gekregen, maar ik zag er nooit iets in. Deze vriendelijke Australiër bleek echter precies aan te voelen wat ik zocht.'

Al die artistieke en menselijke harmonie klinkt door in 'Green Card', een feest van een film, een komedie met body, een ode aan de liefde, gegoten in een heel aanstekelijke en meeslepende vorm.

Leo van Opzeeland

Scène in 'Green Card' met Andie MacDowell (m) en Gérard Dépardieu als 'echtbaar'

film

in 't kort

Misery

Een thriller van het ouderwetse soort levert Rob Reiner met **'Misery'** gebaseerd op een roman van de zeer productieve Stephen King. James Caan speelt een schrijver van kasteelromans, die tijdens een sneeuwstorm met zijn auto over de kop slaat. Een verpleegster, die in de buurt woont, vindt de man en neemt hem op in haar huis. Alle sporen van het ongeluk worden onmiddellijk uitgewist door de sneeuw zodat de man al snel als vermist wordt beschouwd. De vrouw intussen verpleegt haar patiënt liefderijk, maar als blijkt dat hij als auteur niet helemaal aan haar wensen tegemoet komt, blijkt dat ze ook andere kanten heeft. De spanning loopt voortdurend op, en escaleert een enkele keer wanneer de gevaarlijke karaktertrekken van de verpleegster zichtbaar worden.

Kathy Bates en James Caan in *'Misery'*

Reiner is erin geslaagd om met minimale middelen (vrijwel de hele film speelt zich in een enkele kamer af) een verhaal te vertellen dat de kijker tot het laatst aan z'n stoel gekluisterd houdt. Kathy Bates maakte als de verpleegster zoveel indruk, dat ze onmiddellijk voor een Oscar werd genomineerd.

Hidden Agenda

Een politieke film die in Engeland heel wat stof deed opwaaien, is **'Hidden Agenda'** van Ken Loach. We zien een Amerikaanse advocaat van een instelling die zich bezighoudt met politieke misstanden, die samen met zijn verloofde in Noord-Ierland is om rapport op te maken. Vlak voordat ze met hun bevindingen terug zullen keren naar Amerika, krijgt de man een telefoontje waarin hem een bandje met heel belangrijk materiaal wordt beloofd. Hij gaat 's nachts het hotel uit, om er niet meer levend terug te keren. Een Britse onderzoeker die er op uit wordt gestuurd om de zaak door te lichten, stuit op verzet

Brian Cox en Frances McDormand in *'Hidden Agenda'*

bij zowel de autoriteiten als zijn eigen superieuren. Uiteindelijk komt hij op het spoor van een complot waar niet alleen de IRA, maar ook de Britse Inlichtingendienst een weinig fraaie rol in blijkt te spelen. **'Hidden Agenda'** is een bijna documentaire situatieschets van de beangstigende toestand in Ierland. Mooie rollen worden gespeeld door Frances MacDormand als verloofde van de vermoorde advocaat (piepklein rolletje van Brad Dourif), en door Brian Cox als de man die op onderzoek uitgaat.

Awakenings

Penny Marshall gooit het na haar enorme succes met de komedie **'Big'**, in **'Awakenings'** over een heel andere boeg. Ze baseert deze ongewone intrigerende film op het boek dat een Amerikaanse neuroloog schreef. Hij slaagde er in de jaren zestig in om een groep patiënten, die soms al tientallen jaren in een soort comateuze slaaptoestand verkeerden, weer tot leven te wekken door middel van een medicijn, dat tot dan toe alleen voor Parkinson-patiënten werd gebruikt. Centraal staat een man die al dertig jaar in een onbereikbare schemertoestand verkeert. De euforie van arts en patiënten is echter maar tijdelijk, want op den duur blijkt het medicijn toch niet in staat om hen blijvend tot volwaardige mensen te transformeren.

Robin Williams als de neuroloog weet het eerste half uur van de film niet veel

Robert De Niro en Robin Williams in *'Awakenings'*

raad met zijn rol. Later maakt hij dat goed door de interactie met Robert De Niro, die de rol speelt van de patiënt om wie het hele verhaal is geconstrueerd. Samen weten ze menigmaal sterk te ontroeren. Julie Kavner als de toffe verpleegster, die vanaf het begin als nog niemand naar de schuchtere arts wil luisteren, al in hem gelooft, had best een Oscar-nominatie mogen krijgen...

Ay Carmela

De Spaanse Burgeroorlog blijkt een even rijke bron van inspiratie als de Tweede Wereldoorlog en Vietnam. Carlos Saura koos voor **'Ay Carmela'** een groepje variété-artiesten, dat de Republikeinse troepen met hun act een hart onder de riem probeert te steken. Wanneer ze 's nachts verdwalen en in handen van Franco's fascistenvallen, kunnen ze alleen het vege lijf redden als ze bereid zijn de teksten van hun show aan te passen aan de eisen van de nieuwe machthebbers. De beide mannen van het trio zijn daar nog wel toe in staat, maar Carmela, de spil van het groepje, is te eerlijk voor zoveel hypocrisie.

Carmen Maura in *'Ay Carmela'*

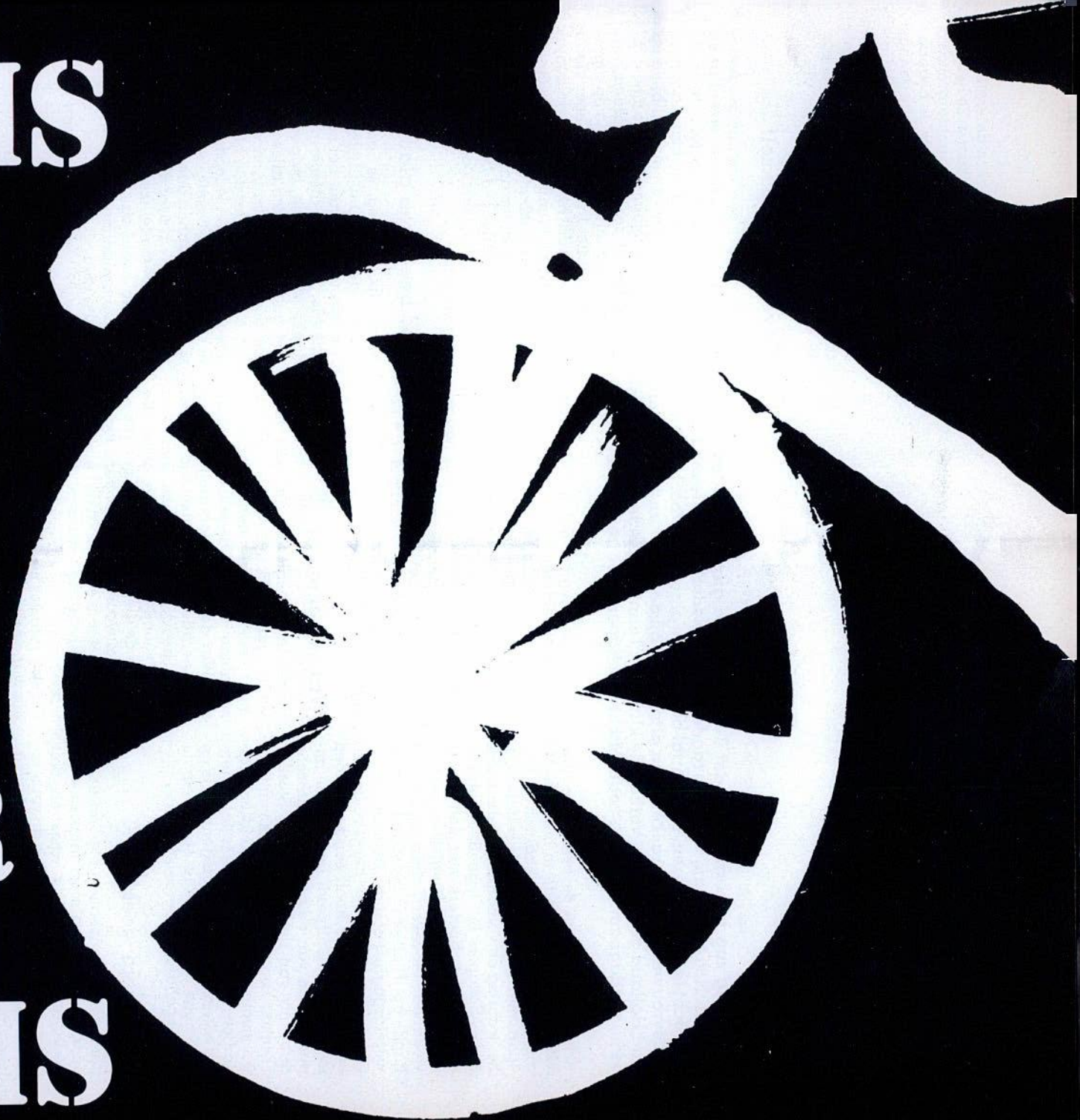
Al is het onderwerp vrij zwaar, Saura heeft van **'Ay Carmela'** toch een redelijk lichtvoetige, vooral ironische film weten te maken, die zelfs regelmatig wordt doorspekt met slapstick-achtige situaties. Carmen Maura kreeg voor haar titelrol een Felix, het Europese equivalent van de Oscar.

L. v. O.

VOOR EEN
MARECHAUSSEE
OP DE FIETS HOEFT
EEN SOLDAAAT NIET
BANG TE ZIJN

**DIE IS
OP
WEG
NAAR
HUIS**

Tennis is vechten

Jarenlang zag het ernaar uit dat Tom Okker de grote uitzondering zou blijven. Hoe het kwam was een raadsel, maar Nederlanders leken tennis niet echt te kunnen leren. Het aantal banen nam gigantisch toe, het aantal huisvrouwen met een racket idem dito, maar op de een of andere manier had Holland gewoon het verkeerde klimaat. 'Tennis ademde de sfeer van lome zondagnamiddagen', zoals Michiel Schapers ooit treffend zei.

Schapers zelf was de eerste die daar verandering in poogde te brengen. Hij ging tennis 'gewoon' benaderen als topsport, met de bijbehorende zelfdiscipline, training en volharding. Helaas was (en is) Schapers het tegendeel van een natuurtalent. Spelers met een lengte als de zijne zijn dikwijls te weinig wendbaar en zeker Schapers had die handicap. Niettemin bereikte hij op de wereldranglijst ooit de 25ste plaats. Dat hij ondanks zijn beperkingen zo hoog kon komen, heeft een hele groep jongeren geïnspireerd. Een tweede impuls kwam van de nieuwe technische directeur van de tennisbond, Stanley Franker. Een man die wars is van flauwe smoesjes, onduidelijkheid en flapdrollen. Zijn uitgangspunt is dat toptennis een keiharde aangelegenheid is en dat jonge talenten dus op de eerste plaats gehârd dienen te worden.

Een zekere weekheid

Binnen de tennisbond ontstond na de periode Okker een soort fatalisme. Of Nederlanders waren te 'week' om ooit de top te halen of ze hadden de verkeerde trainers. Zo luidde ongeveer de analyse van de tennisbond en in zo'n situatie gaan nederlagen al gauw aanstekelijk werken. Bovendien kon moeilijk

ontkend worden dat inderdaad een zekere weekheid het Nederlandse tennis kenmerkte. Misschien omdat het nog steeds enigmatische elitesport was, misschien ook omdat het een sport was, waarin enorm op uiterlijk werd (wordt) gelet. Dat is inderdaad vaak nog zo. Wie geregeld tennisparken bezoekt, ziet al ras dat veel beoefenaren het belangrijker vinden een kapitale outfit te bezitten dan een redelijke bal te kunnen slaan.

Watjes nemen af

Recreatieve tennissers valt dat misschien nauwelijks euvel te duiden, maar iets van die mentaliteit weer Spiegelde zich wel degelijk ook in de top. Wat daar voor doorging althans. De generatie die de laatste tijd zo veel furore heeft gemaakt, bezit zelfs een woord voor de 'verwende' jongetjes die vroeger de dienst uitmaakten en die ze ook tegenwoordig nog wel eens tegenkomen. Het is een woord dat niets aan duidelijkheid te wensen overlaat: *watjes*.

Stanley Franker heeft zich ontdaan van die watjes en het is ook heel opvallend dat de Siemerinks, Krajiceks, Koevermans, Eltinghen en Haarhuizen van

nu absoluut niet meer te determineren zijn aan hun sociale afkomst. Ze hebben de meest uiteenlopende achtergronden en Siemerink, vermoedelijk de begenadigste van allen, was ooit zelfs een talentvol voetballer. Hij koos pas definitief voor tennis, toen hij een keer zo vernijng tegen het gras werd geschopt, dat hij zich drie maanden lang niet kon bewegen.

Gevecht met zichzelf

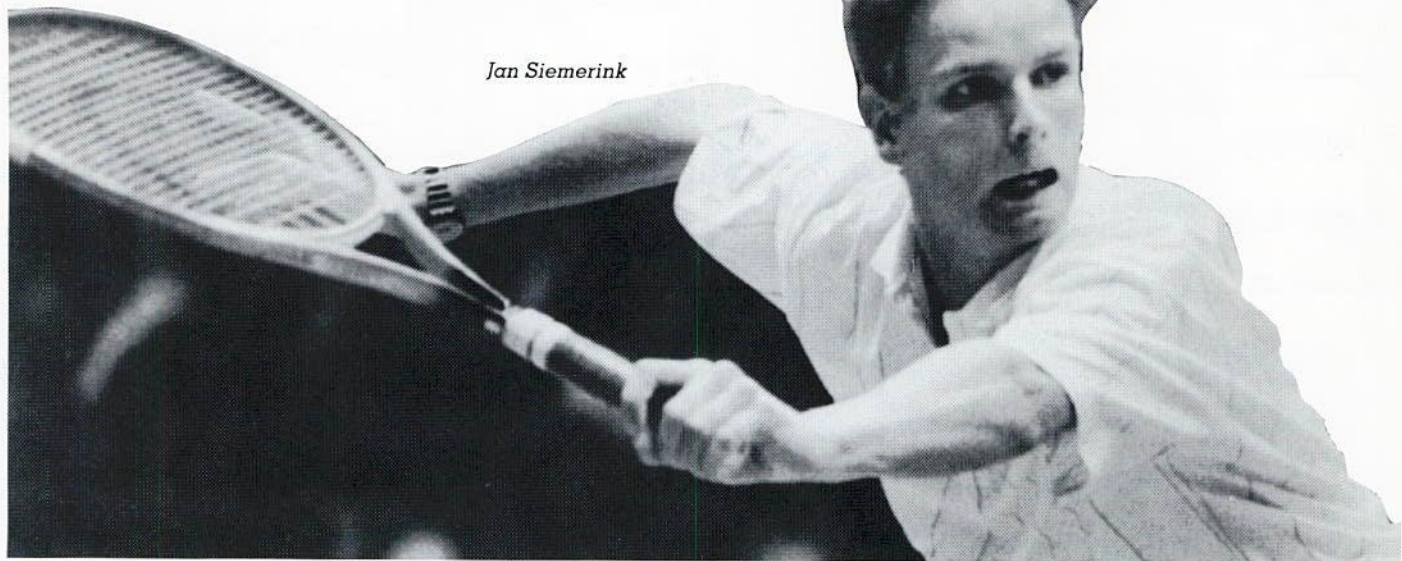
Terwijl vroeger een enorme verdeeldheid en na-ijver heersten, zowel in de bond als tussen de spelers, is mede door Franker een soort saamhorigheid ontstaan die zeer van invloed blijkt op de resultaten. Maar daarvoor moest inderdaad eerst herontdekt worden, wat tennis nu eigenlijk is. Tennis op topniveau is niet het fraai op en neer slaan van ballen en dat gedurende een aantal uren per week, tennis is vooral vechten. Vechten om zwakheden uit het spel te elimineren, vechten om hopeloze situaties en inzinkingen te boven te komen, vechten tegen moedeloosheid, vechten voor elk punt.

Oud beeld van glamour

Natuurlijk, aanleg is onontbeerlijk, maar inderdaad bij uitstek Schapers heeft aangetoond dat het bepaald niet alles is. Ook Jan Siemerink moet ondanks zijn enorme balgevoel vooral vechten. Ook hij kan alleen maar winnen door partijen lang, moment na moment, geconcentreerd te blijven. Dat is geen sinecure, dat is loodzwaar. Maar of het publiek dat beseft, is de vraag. De spelers zelf kunnen dan wel veranderd zijn, maar ook al door de ridicule bedragen die de werkelijke top verdient, zal het oude beeld van glamour op lome zondagnamiddagen nog wel enige tijd standhouden.

Hans van Wissen

Jan Siemerink

Oorlog

Nooit meer gaat hij terug naar de kazerne.

Gisteren hebben ze de hele dag geoeftend voor de Golf.

De sergeant had het zelf gezegd.

Daarom had hij 's avonds z'n spullen gepakt en was hij naar huis 'gevlucht'. Hij was toch niet gek!

Hij ging toch zeker geen oorlog voeren. Op de boerderij kon hij zich wel schuil houden.

In de oorlog had zijn vader daar ook ondergedoken gezeten.

Hij ging mooi niet naar de woestijn.

Nee op de t.v. was er niets over gezegd dat zijn onderdeel mee moest. En ook in de krant stond niets.

Maar als de sergeant het zelf zegt is het vast waar.

Een grapje? Nee over oorlog maak je geen grapjes.

En die oefeningen dan gisteren?

Handgranaat gooien, over de hinderisbaan met het gasmasker op, elkaar afspoelen met de slang.

Dat was toch net zoals in de Golf?

Nee hoor, hem kregen ze niet meer naar de kazerne, en zeker niet naar de oorlog.

Een grap van de sergeant?

Nee, over de oorlog maak je geen grapjes, nee toch?

WIKLA

Wetsvoorstel slaat hoop op echte gelijke behandeling de bodem in

Reikhalzend heeft het Humanistisch Verbond uitgezien naar het kabinetsvoorstel voor een Wet Gelijke Behandeling. Het Regeerakkoord van 1989 belofde op dit punt 'strakke en heldere wetgeving'. Het Humanistisch Verbond verwachtte dan ook een wetsvoorstel, dat zou beogen elk ongerechtvaardigd onderscheid uit te bannen. Het voorstel voor een Wet Gelijke Behandeling, dat de regering bij de Tweede Kamer heeft ingediend, heeft deze hoop de bodem ingeslagen.

Het nieuwe wetsvoorstel laat ruimte voor ongelijke behandeling op grond van seksuele voorkeur. De gekunstelde omschrijving dat niet gediscrimineerd mag worden op grond van 'het feit van hetero- of homoseksuele gerichtheid' verschaft deze ruimte. De woorden 'het enkele feit' suggereren, dat discriminatie op grond van seksuele gerichtheid verboden is, tenzij iemand daar uiting aan geeft, bijvoorbeeld door samenwonen of door lidmaatschap van een homogroep. De Memorie van Toelichting versterkt deze indruk als zij stelt dat instellingen 'gelet op de betekenis van hun grondslag' eisen kunnen stellen 'die ook betrekking hebben op gedragingen van personeelsleden buiten de instelling'. Met name in het bijzonder onderwijs blijft op deze wijze de mogelijkheid bestaan om homoseksuelen en ongehuwd samenwonenden te weren. Het kabinet geeft daarmee voorrang aan Grondwetartikel 23 (vrijheid van

onderwijs) boven artikel 1 (algemeen verbod op discriminatie).

Het Humanistisch Verbond wijst deze opvatting af. Het HV is van mening, dat morele of godsdienstige bezwaren tegen (uitingen van) homoseksualiteit niet mogen leiden tot een Wet Gelijke Behandeling die ongelijke behandeling op grond van seksuele voorkeur toelaat. Het bezwaar van het Humanistisch Verbond tegen de twee eerdere voorstellen voor een Wet Gelijke Behandeling is dan ook evenzeer op dit nieuwe wetsvoorstel van toepassing: het bevat ongewenste uitzonderingsbepalingen. Het Humanistisch Verbond heeft liever géén Wet Gelijke Behandeling, dan een slechte Wet Gelijke Behandeling.

Immers, een Wet Gelijke Behandeling die ruimte laat voor een afwijkende behandeling van homoseksuele leerkrachten legaliseert discriminatie. Bovendien brengt zo'n wet het gevaar mee, dat zij door degenen die homoseksualiteit afkeuren als rechtvaardiging wordt beschouwd voor discriminatie van lesbische vrouwen en homoseksuele mannen, ook buiten het onderwijs.

(HV-persbericht 26-2-1991)

TSSSS!
ZO pompen ze d'r lood in,
ZO pompen ze d'r geld in!?

Tsjah!

Bezeten van... de triathlon

'Je moet steeds goed naar je lichaam blijven luisteren'

De nieuwste ontwikkeling op het gebied van de meerkamp is de, uit de Verenigde Staten overgewaaid, triathlon ('tri' is drie en 'athlon' is het Griekse woord voor wedstrijd). Een sport (een combinatie van zwemmen, wielrennen en hardlopen) die geweldig is aangeslagen, getuige de enorme toename van het aantal beoefenaren. De Nederlandse Triathlon Bond behoort tot de snelstgroeiende sportbonden van ons land.

Ook onder militairen begint de triathlon steeds populairder te worden. Reden waarom EGO-redakteur Wim Heij, in zijn artikelenserie 'Bezeten van...', op zoek ging naar een actief deelnemer aan deze sport. Hij sprak met Elnt R.A.M. (Robert) Biemans (plv cc van de SSVCie van het 45ste Painfbat te Steenwijk) die zich serieus aan het voorbereiden is op de triathlon van Almere.

Het gesprek vindt medio februari plaats. Buiten ligt een dik pak sneeuw. Fietsen is nagenoeg onmogelijk. Ter vervanging traint Robert op de rollenbank. Tussen de middag is hij 'even' vijftien kilometer wezen hardlopen. Want, weer of geen weer, het strakke trainingsschema moet worden uitgevoerd. Anders raakt 'Almere' uit het beeld.

Welke sporten beoefende je voor je met de triathlontraining begon?

Eerst deed ik aan rugby, zaal- en veldvoetbal en de laatste jaren vooral veel aan duurlopen. Met het lopen houd ik mij dus al een poosje bezig.

Wat brengt iemand ertoe om aan triathlon te gaan doen?

Afgelopen jaar hebben er van deze kazerne drie mensen aan de triathlon van Almere meegedaan. Twee daarvan zaten in onze compagnie, zodat ik van vrij

Elnt Robert Biemans: Serieus voorbereiden op 'Almere'

dichtbij hun training, het aan de wedstrijd meedoen en de periode erna heb kunnen volgen. Die twee hebben mij, ook wetende dat ik alleen maar aan lopen deed, zodanig weten te overtuigen, dat het een ontzettend boeiende en interessante ervaring is, dat ik besloot er toch eens serieus over te gaan denken. Tijdens de vakantie in Griekenland vorig jaar heb ik het zwemmen uitgeprobeerd. Toen dat naar tevredenheid verliep heb ik het definitieve besluit genomen.

'Op duurtraining moet pittig geïmproviseerd worden'

Wanneer ben je begonnen met de voorbereiding voor 'Almere'?

De eerste week van september vorig jaar. Ik begon dus met het zwemmen tijdens de vakantie. Toen heb ik gekken of het mij zou lukken grotere afstanden te zwemmen. Na drie weken had ik een redelijk inzicht in de gemaakte vorderingen en vanaf dat moment ben ik er mee doorgedaan. Met het fietsen veronderstelde ik niet al te grote moeilijkheden te ondervinden, al wist ik dat niet helemaal zeker. Achteraf bleek mijn gedachte daarover te kloppen. Ja, en lopen deed ik al. Je zou kunnen zeggen dat na het zwemmen de triathlon-koorts ineens sterk toenam.

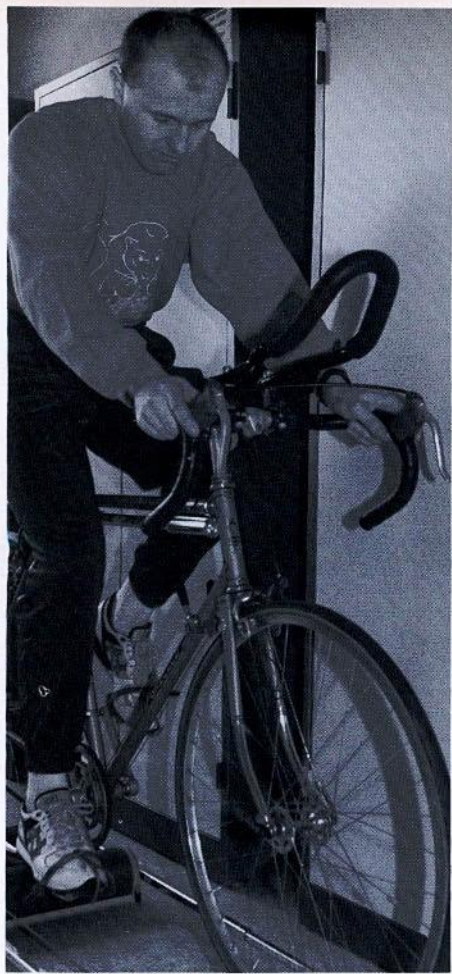
De triathlon van Almere is in augustus. Dat betekent dat je bijna een jaar bezig bent je daarvoor te bereiden? Dat klopt.

De bedoeling is dat je 'piekt' in augustus. Vertel eens iets over de trainingsopbouw.

Ik heb vanaf september tot en met december op ieder onderdeel afzonderlijk getraind. Eén dag fietsen, één dag zwemmen en één dag lopen en dat zoveel mogelijk proberen op te voeren, afhankelijk van de tijd die ik er voor had. Na januari werk ik met een trainingsschema, dat ik van een Almere-deelnemer heb gekregen. Dat trainingsschema is geschreven op basis van maanden, waarbij je iedere maand, tot 17 augustus, een verzwaring in je trainingsprogramma hebt. Een maand valt uiteen in een aantal weken en een week in een aantal trainingen zwemmen, lopen en fietsen.

Hoeveel triathlons heb je vóór Almere dan al gezwommen, gefietst en gelopen?

De eerste maand (januari) is het een belasting van, zowel zwemmen, fietsen als lopen bij elkaar, acht uur per week. Deze maand (februari) gaat weer een stuk verder, vooral met betrekking tot het fietsen. Je moet 180 kilometer fietsen, dat is zo tussen de zes à zeven uur op de fiets. Dat houdt in dat er pittig op duurtraining geïmproviseerd moet worden. Dat komt voor de tweede maand neer op twaalf uur per week training. Dat bouwt zich zo steeds verder op en mondt uit-

... fietsen op de rollen-bank kan ook 's avonds

eindelijk uit, voor de maanden juli en augustus, in 23 à 24 uur training per week. In de maand juli is het schema gelijk aan dat van februari, met dien verstande dat je er in die maand twee keer een halve triathlon bij moet doen. Daarnaast doe ik voor de lol nog een aantal kwart-triathlons en in juni een halve binnen een bepaalde limiet. Dat is een verplichting om je voor Almere te kwalificeren. Wanneer ik dat hele trainingsschema heb afgewerkt en door de kwalificatie ben gekomen, kan ik op 17 augustus in Almere, waar ik mij reeds voor heb ingeschreven, van start gaan.

'De laatste maanden train ik 23 à 24 uur per week'

Het gaat bij de triathlon om de combinatie van drie verschillende sporten. Dat betekent in ieder geval afwisseling in de training, omdat het om een verscheidenheid aan sporten gaat. Zit er ook verschil in de training van deze sporten?

Een echt verschil in opbouw zit er niet in. Neem de zwemtraining, dan bestaat die uit een deel interval, een deel duurtraining en een deel op techniek trainen. Konkreet betekent dat dat de duurtraining inhoudt dat je een aantal meters, 500, 1000 of 1500 meter, op tijd moet afleggen. Een voorbeeld van intervaltraining is tien keer 100 meter, met tussen iedere 100 meter 45 seconden rust. Dan heb je nog techniektraining. Bijvoorbeeld een training waarbij je al-

leen je armen of je benen traint, met behulp van een bord waar je je armen of je benen op legt.

Met fietsen heb je iets vergelijkbaars. Je hebt de duurtrainingen, waarbij het schema zelfs het verzet voorschrijft. Je moet immers een vorm van souplesse aankweken om te voorkomen dat je te snel met blessures te maken krijgt. Daarnaast heb je aan aantal trainingen die op tijd gaan en intervaltrainingen. Tenslotte het lopen. Kijk ik naar deze maand, dan bestaat mijn looptraining uit vier keer per week lopen. Op zondag loop ik zo'n 13 à 14 kilometer duurtraining en op dinsdag zo'n 8 à 9 kilometer interval. Dat moet je je ongeveer zo voorstellen. Honderd meter hard, honderd meter rustig, 200 meter hard, honderd meter rustig, 300 meter hard, honderd meter rustig. Tijdens die intervallen heb je een hartfrequentie van zo'n 180 per minuut en dat draagt ertoe bij dat je sneller herstelt. Tijdens een triathlon krijg je onherroepelijk problemen, dat je wat in elkaar zakt, in fysiek opzicht, en dan moet het lichaam zich herstellen. Dat kweek je aan met die intervaltrainingen. Daarnaast breng je er ook snelheid mee aan. Op woensdag doe ik doorgaans de grote afstand, deze maand is dat 15 kilometer, binnen een bepaalde limiet, natuurlijk afhankelijk van het weer, enz. Op vrijdag hebben wij hier iedere week de bataljonsveldloop, dat is vijf kilometer, die op tijd wordt gelopen.

Bij de trainingen op alle onderdelen zit een deel interval, om snelheid en uithoudingsvermogen te krijgen, duurtraining, om te wennen aan de lange afstand en om uithoudingsvermogen te kweken, en een deel waarbij je een afstand op tijd doet, die je steeds scherper probeert te krijgen.

Is zo'n intensief trainingsprogramma te combineren met een baan?

Ik heb in mijn huidige functie een vrij regulier bestaan met betrekkelijk weinig oefeningen. Ik kan maanden vooruit kijken en weet, in grote lijnen, ongeveer mijn programma tot augustus. Aan de hand daarvan kan ik een planning maken. Het probleem nu is nog dat het 's avonds vroeg donker is en 's morgens laat licht waardoor ik mijn training voor een belangrijk deel in een beperkte tijd moet zien onder te brengen. Maar ook dat gaat. Zwemmen kan ook 's avonds en fietsen op de rollenbank, indien nodig, eveneens. De normale sporturen van de compagnie sport ik so-wie-so, dat is zo'n 2 à 4 uur per week, en daarnaast benut ik al mijn middagpauzes om te sporten en de periodes van kwart voor vijf tot kwart voor zeven, om bijvoorbeeld te gaan zwemmen. Wanneer we een maand verder zijn, kan ik ook 's avonds en 's morgens vroeg wat gaan doen.

Uiteindelijk gaat het uitmonden in zo'n 23 à 24 uur training per week. Dat is ongeveer een halve baan ernaast.

De laatste maanden maak je echt verschrikkelijk veel trainingsuren. Daarom heb ik mijn baas gevraagd de vier

weken vóór Almere verlof te mogen opnemen. Anders kom ik er gewoon niet aan en trek ik het ook niet. Daarnaast is het schema niet heilig. Het zal zonder enige twijfel weleens voor komen dat het lichaam nee zegt 'vandaag doen we niks', dan moet je niet bang zijn er gewoon van af te wijken. Ik weet dat ik het daar erg moeilijk mee zal hebben, want de basis voor deze sport is een enorme zelfdiscipline die je jezelf moet opleggen. En toch, ondanks die wetenschap, moet je toch nee zeggen wanneer het lichaam nee zegt. Anders zit je gegarandeerd de week erna met blessures. Het lichaam moet het uiteindelijk voor het zeggen houden.

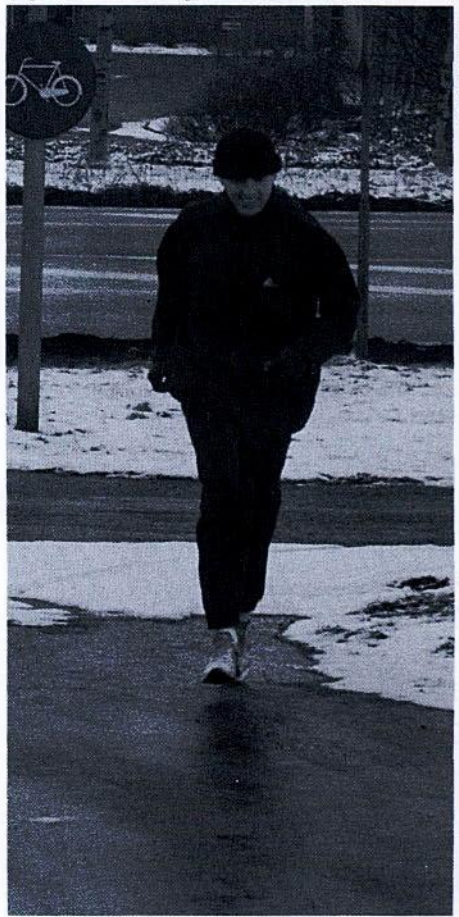
Het is niet eenvoudig om zo'n training te combineren met een baan. Maar het zal ook invloed hebben op de thuissituatie. Hoe kijkt jouw vrouw tegen deze tijdverslindende hobby aan?

Om te beginnen doet mij vrouw zelf in-

'Een vrouw die zelf sport-minded is scheelt veel'

tensief aan sport. Je kunt je voorstellen dat dat in de gegeven omstandigheden heel plezierig is. Ze is vroeger Nederlands jeugdkampioene zwemmen geweest. Ze loopt zelf 23 maart a.s. de halve marathon city-pier-city in Den Haag. Een vrouw die zelf sport-minded is scheelt een enorm stuk. Maar het kan toch problemen geven. Nu is dat nog

Lopen... weer of geen weer!

Foto's Wim Heij

niet het geval, omdat mijn trainingen met name tussen de middag en aansluitend aan de dienst plaatsvinden. Maar straks, wanneer de training opgevoerd moet worden, dan ben ik ook 's morgens vroeg en 's avonds bezig en in de weekenden, tja... Het is nu soms al zo dat ik in de weekenden voor sommige dingen geen tijd heb, bijv. boodschappen doen. Naast het feit dat je naar je lichaam moet luisteren, moet je ook met thuis rekening houden. Tot nu toe zijn er geen problemen en dat komt vooral omdat mijn vrouw zelf ook aan sport doet en dat ze weet wat het is.

Wat is het effect van zo'n zware training op het lichaam?

Wanneer je je niet aan een, door deskundigen opgesteld, trainingsschema houdt dan denk ik dat je doordraait en dat je last van blessures krijgt, al dan niet van blijvende aard. Je moet precies het schema volgen tot en met het verzet dat je moet fietsen. Je moet goed sportmateriaal gebruiken. Niet denken 'bij Scapino staan een paar aardige sportschoenen en die zijn een stuk goedkoper', want dat leidt onherroepelijk tot klachten. Daarnaast moet je niet méér doen, ook al voel je je nog zo sterk, dan het schema aangeeft. Het is een schema uitgedacht door mensen die er verstand van hebben. Tot nu toe voel ik mij er prima bij.

Laat je je ook medisch controleren?

Voorafgaande aan het starten met zo'n trainingsschema is het belangrijk om je medisch te laten controleren, om er zeker van te zijn dat lichamelijk alles in orde is. Verder heb ik mij, kort geleden, aan het Sport-Medisch Centrum in Utrecht nog weer laten keuren. Daar hebben ze long- en hartfunctie bekeken, bloed-, urine- en gewrichtsonderzoek gedaan, enz.

'Je moet er veel voor doen en veel voor laten'

Zo'n trainingsprogramma vreet kalorien, dat kan niet anders. Gebruik je ook speciale voeding?

Laat ik beginnen met te zeggen dat ik er absoluut niets voor laat staan. Ik eet gewoon wat ieder mens eet, brood en 's avonds aardappelen, groente en vlees. Ik eet wel de hele dag door, naast brood vooral veel fruit, in het bijzonder bananen. Veel koolhydraathoudende voeding. Een voorbeeld: 's Morgens cornflakes met volle yoghurt. In 100 gram cornflakes zit 89 gram koolhydraten. Dat is dus prima. Je hebt veel koolhydraten (zetmeel en suiker) nodig om te verbruiken tijdens je sport. Des te meer koolhydraten je binnen hebt des te later behoefte je je vetten aan te spreken. Uit vetten haal je lang niet zoveel kracht, snelheid en souplesse als uit koolhydraten. Voorafgaande aan een wedstrijd eet je veel, niet al te vette, pasta (Italiaans eten). Daar heb ik, voor

de diverse halve marathons die ik heb gelopen, ook steeds veel baat bij gehad. Daarnaast moet je ontzettend veel drinken, want je verliest enorm veel vocht. Gezond leven natuurlijk, niet drinken, niet roken, maar dat deed ik toch al niet. Ik voel mij er prima bij, al heb ik wel de hele dag honger.

Om de deelnemers tegen zichzelf in bescherming te nemen zijn er tijdslijmieten gesteld. Zo mag je over de 3,8 km zwemmen, meen ik, twee uur doen. Lukt je dat?

Ja hoor, alhoewel zwemmen mijn zwakste onderdeel is.

Over het zwemmen en de 180 km fietsen 9 uur en 15 minuten. Gaat dat?

Normaal gesproken moet dat lukken. Ja kijk, je moet natuurlijk niet al te grote mankementen aan de fiets krijgen of zes lekke banden op 90 km. Overkomt mij dat niet, dan haal ik ook dat wel.

Tenslotte moet je alles, inclusief een marathon lopen, binnen de 15 uur afleggen. Je denkt dat dat zal gaan?

Ja.

Wanneer Mark Allen, misschien wel de beste triathlonathleet ter wereld, in Almere aan de start zou verschijnen, zou hij de triathlon in ruim acht uur afleggen. Hoe lang denk jij er over te gaan doen?

Het schema waar ik op train is om de triathlon binnen de dertien uur af te leggen. Daar houd ik het dus ook op.

Ik veronderstel dat je na de triathlon, wanneer het beperkt zou blijven tot een éénmalige onderneming, gedurende lange tijd zult moeten aftrainen?

Omdat ik per november a.s. cc zal worden is het voor mij niet weggelegd volgend jaar weer aan zo'n aktiviteit deel te nemen. Voorlopig is Almere voor mij éénmalig. Wel zal ik met lopen door blijven gaan, dus dat hoeft ik niet af te bouwen. Wat betreft fietsen en zwemmen zal ik wél moeten gaan afbouwen. Hoe ik dat zal doen moet ik nog nader bekijken, maar dat het moet gebeuren staat vast. Zo maar stoppen zou niet best voor het hart zijn.

De triathlon werd lange tijd in verband gebracht met de dramatische finish van Julie Moss in 1982 (Deze athlete klapte, vlak voor de finish, in gewonnen positie, in elkaar, kwam weer overeind, strompelde nog een paar stappen en stortte weer neer. Kroop vervolgens tergend langzaam naar de verlossende finishlijn, maar werd op de laatste meters nog gepasseerd). Zoiets zou zich nu niet meer voordoen?

Ik denk het niet. Iedereen die aan triathlon gaat doen kent deze TV-beelden of heeft weet van deze gebeurtenis. Ik denk dat iedereen onderhand er wel van doordrongen is dat je, wanneer je aan zoiets gaat deelnemen, je enorm goed moet voorbereiden, je er heel veel voor moet doen en erg veel voor moet laten. Dat gebeuren met Julie Moss vond, meen ik, plaats in het tweede jaar dat er een triathlon werd gehouden.

Met de uitgedokterde schema's en de professionele begeleiding van nu is herhaling bijna niet mogelijk.

De triathlon mag zich in Nederland in een toenemende populariteit verheugen. Hoe komt dat denk je?

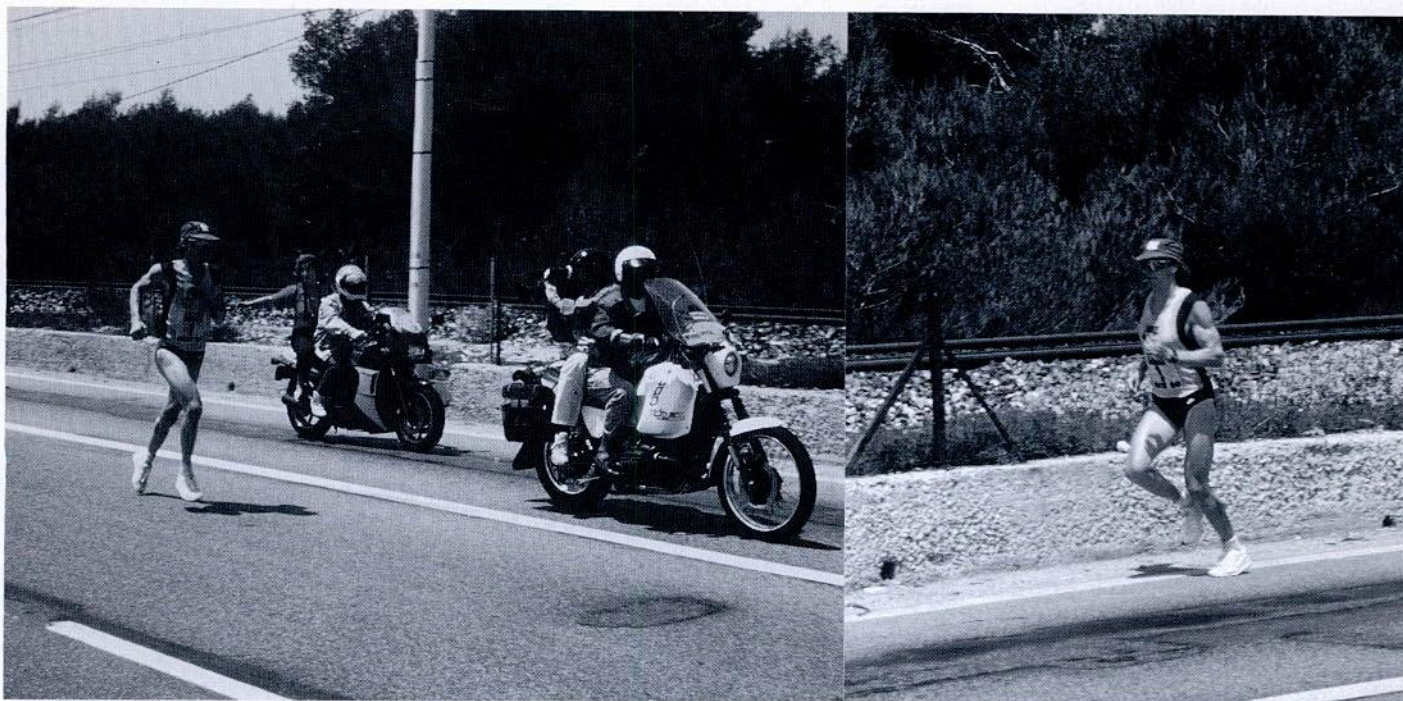
Dat geldt overigens niet alleen voor Nederland. Het is een sport die zo'n tien jaar geleden is begonnen in de VS en daar ook mateloos populair is. Dat het ook hier zo is aangeslagen komt door de mogelijkheden die mensen gekregen hebben eraan te gaan doen (zowel financieel als m.b.t. de beschikbare vrije tijd) en dat men, misschien, wat uitgekoken is op de bekende sporten.

Voor mijzelf is het een enorme uitdaging, het verleggen van grenzen, iets wat ik absoluut een keer meegemaakt wil hebben.

Denk je dat de aansprekende prestaties van Nederlandse triathlonathleten ook

Een Nederlandse 'kanjer' is Rob Barel, hier 'aan het werk' in Nice (zomer '90)

's Werelds beste triathleet Mark Allen (Nice 1990)

de populariteit heeft doen toenemen? Ongetwijfeld. Wij hebben werkelijk een aantal topathleten op de triathlon voortgebracht, kanjers gewoon. Denk maar aan namen als Axel Koenders, Ben van Zelst, Henri Kiens, Gregor Stam en Rob Barel. Maar ook onder militairen zitten atleten die geweldig goed kunnen presteren. Zo finishte militair sportinstructeur Rik van Trigt uit Bussum afgelopen jaar in Almere als derde. Een niet geringe prestatie! (Werd ook derde tijdens het eerste Nederlandse Kampioenschap Survival Run. Zie EGO februari 1991. WH)

'Loopschoenen slijt je op 2000 km af'

Allerlei triathlon-varianten duiken op. Naast de zomertriathlon (zwemmen, fietsen en lopen) heb je ook de wintertriathlon (lopen, fietsen en schaatsen; in sommige landen schaatsen, lopen en langlaufen). Daarnaast wemelt het van de halve- en mini-triathlons. Is er een grote toekomst voor deze sport weggelegd of toch een rage?

Ik denk dat de triathlon een grote toekomst tegemoet zal gaan, ondanks het feit dat men zich moeilijk kan richten op de jeugd. In bijv. Almere wordt er een leeftijdslimiet gesteld van, ik meen, 18 jaar. Je kunt dus pas in wedstrijdverband aan deze tak van sport gaan doen ná een bepaalde leeftijd. Maar daar staat tegenover dat men deze sport, ook in wedstrijdverband, lang kan blijven voortzetten. Er worden werkelijk ontelbare wedstrijden georganiseerd voor 45+, 55+ en zelfs 65+.

De nieuwste variant is Run-Bike-Run (lopen-fietsen-lopen). Wat vind je daar van?

Het spreekt mij bijzonder aan, maar dat

komt wellicht omdat zwemmen mijn zwakste onderdeel is.

Voor sommigen is een triathlon nog niet genoeg. Het moet nog zwaarder. Wat is jouw mening over de dubbele en drievoudige triathlon?

Onzin! Je kunt dan wel aan de gang blijven. Waarom dan niet vijf of zes keer de triathlon doen? Het slaat werkelijk nergens op om daar eindeloos mee door te gaan.

Is de triathlon beoefenen een dure sport?

Ja, zonder meer. Wanneer je een nieuwe race-fiets koopt, nog niet eens zo'n geavanceerde, dan ben je toch al gauw zo'n 1200 gulden kwijt. Voor het zwemmen, zeker wanneer het zoals in Almere in buitenwater moet gebeuren, heb je een wetsuit nodig. Een paar loopschoenen zijn toch al snel 250 gulden en die slijt je op 2000 km af. Een trainingspak, en voor deze periode van het jaar een regenpak, zijn onontbeerlijk, materiaal dat aan slijtage onderhevig is. Kwa materiaal is het een dure sport. Dan komt daar nog bij het speciale eten, niet alleen tijdens wedstrijden, maar ook tijdens trainingen. Je kunt het namelijk niet tijdens het fietsen van 150 km zonder eten en drinken doen. Je moet er, ook in financieel opzicht, wel wat voor over hebben.

Is de triathlon een ondergewaardeerde sport?

Ja, dat vind ik wel. Je kunt dat het beste zien aan de verkiezing van de sportman en -vrouw van het jaar. Dat bijv. een geweldige triathlete als Thea Sijbesma nog geen tien punten uit het land krijgt, terwijl allerlei andere sportsters het vijf- of tienvoudige aan punten krijgen toegewezen. En dan te bedenken dat datgene wat Thea Sijbesma gedaan heeft veel zwaarder is geweest dan wat de anderen hebben gepresteerd. Wel-

licht dat artikelen als dit ertoe bijdragen dat de triathlon de plaats krijgt die het toekomst, namelijk die van een enorm zware sport waar je onvoorstelbaar veel voor moet doen.

Heb je nog behoefte aan een laatste opmerking?

Niet zozeer in het begin, maar wel na verloop van tijd is het heel belangrijk om samen met iemand te trainen. De eerste maanden zijn de afstanden en de intensiteit nog gering. Dat kun je ook in je eentje wel. Maar naarmate de training vordert nemen zowel de afstanden als de zwaarte toe en wordt het steeds belangrijker om samen met iemand te trainen die zich hetzelfde doel heeft gesteld. Je kunt elkaar dan over de onvermijdelijke 'dooie punten' heen helpen. Bovendien kun je het niet maken t.o.v. de ander om geen zin te hebben. Daarnaast is het ook geen lolletje om in je eentje 180 km door de Noordoostpolder te fietsen. Een goede trainingsmaat is een geweldige stimulans!

'Een goede trainingsmaat is een geweldige stimulans'

Tenslotte zou ik, tegen mensen die er mee zouden willen gaan beginnen, nog dit willen zeggen. Het is zwaar, het is tijdrovend, je moet er ook financieel gezien wat voor over hebben, maar je krijgt er erg veel voor terug: Je komt steeds met een ontzettend voldaan gevoel van de training terug. Eén ding moet men wel steeds goed in de gaten houden: Je moet steeds goed naar je lichaam blijven luisteren.

Bedankt voor het gesprek, veel succes met je voorbereiding en vooral met je deelname aan 'Almere'!

Wim Heij

Hou de veteranen van de straat

Ze heet Flo. Deze ex-guerrilla van het ANC is zenuwachtig, want ze heeft wel geleerd hoe ze met wapens om moet gaan, maar dit is haar eerste internationale conferentie. Eigenlijk zou ze liever haar mond houden, maar ze moet nu haar kans grijpen op deze ANC-conferentie. Om aandacht te vragen voor haar project: de ex-combattanten.

Ze moeten eigenlijk 'veteranen' worden genoemd, want het ANC gaat zijn leger opdoeken. Als de ex-guerrilla's geluk hebben, kunnen ze deel gaan uitmaken van het nieuwe geïntegreerde Zuidafrikaanse leger. Als ze pech hebben, worden ze gedemobiliseerd. Omdat ze de vereiste schoolopleiding missen voor dat nieuwe Zuidafrikaanse leger. Die jongens en meisjes hebben alleen vechten geleerd. Die veteranen zullen straks dus op straat komen te staan. Afgedankt. Werkloos. Kansloos. Ze zullen worden opgenomen in het leger van al die andere werkloze township-jongeren, die hebben leren vechten tegen het apartheidssysteem.

Op de Donorconferentie van het ANC in Arusha wordt openlijk toegegeven dat een nieuwe democratische regering met het ANC, in de toekomst misschien zelfs wel onderdrukkend zal moeten optreden tegen deze 'verloren generatie', zoals ze wordt genoemd. Om die tragische ontwikkeling het hoofd te bieden heeft Flo haar plan gelanceerd voor de opvang van ex-combattanten van het ANC. Een indrukwekkend project, maar de vele andere projecten zijn ook broodnodig. Het democratische Zuid-Afrika moet van de grond af aan worden opgebouwd en daar is veel hulp bij nodig.

Steun nodig

Vandaar deze conferentie, waar de ruim 70 Zuidafrikanen proberen om de 122 buitenlandse deelnemers warm te krijgen voor hun plannen. De politieke solidariteit moet ontwikkelingshulp worden. Op deze hulp-markt hoor je de Zuidafrikanen niet meer vragen om steun voor 'de slachtoffers van apartheid'. Ze vragen nu steun om de machtelozen macht te geven: 'empowerment for the dispossessed'. De ANC-ers bedelen niet, maar ze tonen aan hoe belangrijk steun in geld en deskundigheid is. De lijst van problemen is ontzagwekkend en sommige buitenlanders vragen zich verwonderd af, waar die ANC-ers toch steeds opnieuw de moed vandaan halen om er zelfs maar aan te beginnen. Meer dan de helft van de zwarte bevolking leeft beneden de armoedegrens. De werkloosheid is gestegen tot 30%. Er is in Zuid-Afrika een gigantische woningnood voor de zwarten: een tekort van meer dan 1 miljoen woningen. De rijkste vijf procent van de Zuidafrikaanse bevolking bezit 88% van de Zuidafrikaanse rijkdom. De blanken verdienen gemiddeld negen keer zoveel als de

zwarten. Van de zwarte bevolking is 55% jonger dan 35 jaar.

Integratie

Het aantal zwarten dat in Zuid-Afrika geen plaats kan vinden op school wordt gerekend tussen de anderhalf en twee miljoen. Op de blanke scholen staan ondertussen nog bijna 200.000 banken leeg. Op blanke scholen heeft elke onderwijzer te maken met twintig leerlingen, terwijl een zwarte onderwijzer 54 kinderen tegelijk moet zien op te leiden. De regering heeft trots een begin gemaakt met de integratie van het onderwijs. Maar schijn bedriegt: de blanke scholen kunnen alleen worden opengesteld voor zwarte kinderen als de overgrote meerderheid van de blanke ouders het daar mee eens is.

Het is dus begrijpelijk dat er nog steeds jongeren naar de ANC-vestigingen in het buitenland komen, zoals naar Somafco in Mazimbu en Dakawa, die

boordevol zitten en er geen mensen meer bij kunnen hebben.

En wat moet er gebeuren met de ballingen die terugkeren? Waar moeten de ballingen wonen? Waar krijgen ze werk? Wie zal zich iets van hen aantrekken? Ex-MK-guerrilla Flo maakt zich vooral zorgen over de ex-combattanten. Ze 'verkoop' haar projectplannen uitstekend. Ze vertelt er persoonlijk en emotioneel over. En ze wijst met klem op het gevaar als ex-guerrilla's van het ANC zonder opleiding uit de boot dreigen te vallen. 'Je had toch ook dissidenten in Zimbabwe', waarschuwt ze: 'en er zijn ook Frelimo-soldaten overgelopen naar Renamo!'

Sommige politici en journalisten in het Westen schijnen te denken dat Zuid-Afrika de ergste problemen achter de rug heeft. De apartheid wordt binnenkort helemaal afgeschaft en dan kunnen de anti-apartheidsorganisaties zichzelf opheffen, geloven zij.

Ontmanteling

Maar Zuid-Afrika is nog lang niet uit de problemen, zelfs wanneer de wetten van de apartheid zullen zijn afgeschaft. Want daarna kan pas goed begonnen worden met de grootste klus: de ontmanteling van de apartheid als systeem. Op de donorconferentie werd een beeld gebruikt uit de bouwwereld: de apartheidswetten zijn de bekisting rond een betonnen bouwwerk. Die bekisting kan betrekkelijk eenvoudig worden weggehaald, maar dan blijft het betonnen bouwwerk van de apartheid recht overeind staan. En dat is veel moeilijker te slopen. De bevrijding houdt niet op bij het schrappen van wetten – het gaat ook om rechtvaardigheid in materiële zin. De armoede moet worden bestreden en de sociaal-economische ongelijkheid op grond van ras moet ongedaan worden gemaakt. Want de non-rationale democratie blijft een nietszeggende lege huls, als in Zuid-Afrika de zwarte achterstand blijft bestaan. Die is, in vergelijking met de blanke welstand, enorm.

Het democratische Zuid-Afrika heeft meer dan ooit hulp nodig. De rest van de wereld kan er niet bij worden gemist.

Karel Roskam

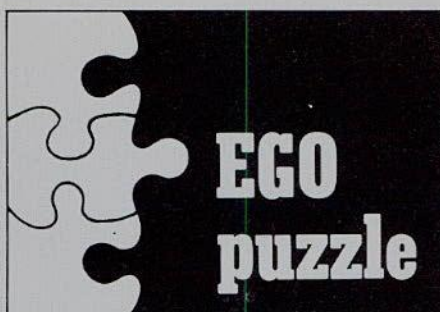

Als we gelukkig willen zijn willen we **altijd** gelukkig zijn.
 Er is niemand die zegt dat hij maar even gelukkig wil zijn.
 We willen ook **helemaal** gelukkig zijn; niemand wil maar een beetje gelukkig zijn.
 En we kunnen alleen maar gelukkig zijn als **iedereen** gelukkig is.
 Als dat niet zo is valt er een schaduw over ons geluk.

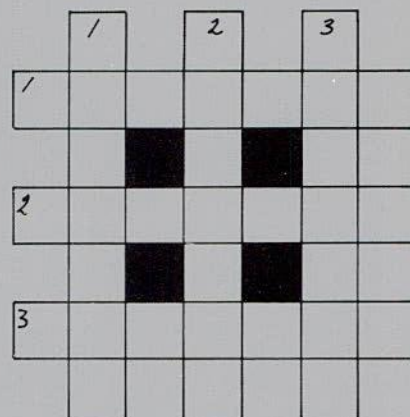
Zo is het ook met waarheid, liefde, gelijkheid, rechtvaardigheid; en met alle belangrijke zaken voor een mens.
 In ons denken, in ons verlangen, zijn ze er pas echt, als ze er altijd, helemaal en voor iedereen zijn.

In het leven en de wereld van alledag is dat heel anders:
 liefde kan stuk lopen,
 ons geluk kent altijd een einde,

De oplossing van de puzzel in het maartnummer luidt: 1. soldaat; 2. legeren; 3. aardend; 4. tankdop.

Ditmaal een puzzel waarin de drie juiste woorden zowel horizontaal als verticaal ingevuld dienen te worden. De omschrijvingen luiden als volgt: 1-hoeveelheid; 2-merk; 3-afwenden.

waarheid wordt met moeite verworven, rechtvaardigheid wordt voortdurend op de proef gesteld.

Wat is er toch aan de hand met dat verschil tussen denken en doen van mensen?
 Het lijkt onoverbrugbaar.
 Zou 't zo zijn dat al die belangrijke zaken waar mensen levenslang naar verlangen – alleen deels werkelijkheid kunnen worden;

en dat alleen naarmate mensen elkaar meer serieus nemen, met meer respect en openheid met elkaar omgaan?

Zou daar de sleutel liggen naar een beetje meer geluk, beetje meer vrede en beetje meer rechtvaardigheid voor vandaag en morgen?

Steven

Raadslieden – waar en wie

Bureau

Harderwijk
 't Harde
 Oirschot
 't Harde
 Nunspeet
 Rotterdam
 Arnhem
 Utrecht
 Steenwijk
 Seedorf (BRD)
 Amsterdam
 Den Helder
 Seedorf (BRD)
 Den Helder
 Steenwijk
 Gilze Rijen
 Den Helder
 Venlo
 Blomberg (BRD)
 Hohne (BRD)
 Schaarsbergen
 Amersfoort
 Stolzenau (BRD)
 Assen
 Nijmegen
 Vught
 Breda

Naam

R. O. (Ronald) Battes
 L. J. H. (Lex) Beekers
 I. L. (Immy) Beijer
 J. (Jacques) v. d. Blink
 J. (Jan) den Boer
 K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer
 E. Y. (Ellen) Bremer
 M. (Metske) Dekkinga
 A. B. (Adri) van Deurzen
 J. (Jan) Duijnhouwer
 J. (Joop) Flokstra
 J. J. H. (Hans) Floris
 R. P. (Rob) Geene
 J. J. (Jaap) Geuze
 W. H. (Wim) Heij
 C. H. (Kees) v. d. Hilst
 C. C. (Tineke) Hundling
 S. P. J. (Stef) Kessels
 F. G. (Frits) v. d. Kolk
 B. J. T. (Ben) v. d. Linden
 J. J. (Joan) Merens
 B. M. (Beernoud) Moojen
 J. G. J. (Jan) Nauts
 W. (Wim) Reinders
 P. W. M. (Peter) Samwel
 G. (Gerard) Snels
 J. W. F. (Jan) Sulman

Telefoon kantoor

03410-23911, tst. 2532
 05255-2727, tst. 2087
 040-352913
 05255-2727, tst. 2087
 05771-1341, tst. 2492, b.g.g. 2498
 010-4539911, tst. 341 of 381
 085-4573111, tst. 2123 b.g.g. 2151
 030-366444/45
 05210-15422, tst. 2643
 09-4942817510, tst. 2285
 02230-56662
 02230-52089
 09-4942817510, tst. 2285
 02230-52089
 05210-15422, tst. 2643
 01612-93000, tst. 2342
 02230-52089 of 52405
 040-352913
 09-4952358150 of 09-495235509259
 09-4950518021, tst. 480
 085-532774
 033-638622, tst. 4221
 09-495761704290
 05920-58499
 080-276911, tst. 154
 073-881000, tst. 1564
 076-273341

Telefoon huis

03417-56628
 038-212656
 013-556060
 055-415846
 03210-18934
 03480-14787
 08308-21867
 033-803142
 05220-62273
 09-494284647
 072-641080
 02208-13336
 09-4942812470
 075-703705
 05210-13657
 013-425425

Hoofdraadsman
 Stafradsman
 Coornherthuis
 (vormingswerkster)
 (raadsman/direkteur)
 (raadsman)
 (vormingswerkster)

K. S. (Kees) Roza
 F. (Frank) Spoelstra
 C. (Carine) van Hinte
 A. H. T. (Ad) Hornis
 M. C. (Mart) Vogels
 M. (Marijke) v. d. Stigchel

03404-14436
 03404-14436
 03404-14060
 03404-14060
 03404-14060
 03404-14060

020-6323785
 05709-2575
 –
 030-937808
 033-952099
 –

Oorlog is mannelijk!

We voerden oorlog!

Het gaat niet over de legitimiteit ervan of zo men wil de absurditeit, waar het om gaat is dat we weer oorlog voerden. Met hoogwaardig technisch vernuft be-laagden Irak en de geallieerden elkaar. Over en weer werd agressief bedreigd, bestookt, geschoten en met bommen gegooid. Zelfs was de uiteindelijke militaire winnaar al bekend. De VS staken niet onder stoelen of banken dat het militair overwicht van de geallieerde strijdkrachten tot de 'overwinning' zou leiden...

Mannen vchten tegen mannen. Echter mannen, als uitvoerders van een falend politiek beleid. De politici leken uitgestreden. Aanvankelijk werd er nog gesproken, de macht via resoluties afgedwongen. De oorlog leek daardoor ge-legitimeerd. Hierin is de weg van de rede gekozen.

Rationele argumenten van beide partij-en dienden om de ander te overtuigen. Het was echter uitsluitend rationaliteit. Ik ben van mening dat dit onvoldoende is om tot echte doorleving van de situa-tie en werkelijk begrip voor elkaar te komen. Het gelijk van de een lijnrecht tegenover het gelijk van de ander. Man tegen man! Onwrikbare standpunten die slechts binnen de grenzen van het verstandelijke en halfslachtig recht-vaardigheidsgevoel opleveren.

Het gaat dus om de redelijkheid van rationele overwegingen en halsstarrige standpunten. Zowel de geallieerden als Irak maakten zich hieraan schuldig. Een dergelijke grondhouding lijkt on-voldoende om de vrede, zowel in als buiten onszelf, te waarborgen. Wat ik er namelijk in mis is een werkelijk, wezen-lijk vermogen tot luisteren. Ik bedoel een luisteren naar datgene dat achter de direct waarneembare feiten ligt. Ook mis ik een sociaal, maatschappe-lijk en cultureel invoelingsvermogen. Tevens mis ik een benadering vanuit het hart, dus de aanwezigheid van een liefdevol vermogen om een dergelijk conflict te beslechten. Anders gezegd, de inzet van eigenschappen die we over het algemeen meer aan vrouwen toe-kennen.

De nu strijdende partijen hebben ooit ook maar enigszins blijk gegeven wer-kelijk ontvankelijk te zijn voor elkaar. Iedere inspiratie vanuit het gevoel ont-brak.

Laat me een hand in eigen boezem steken...

Waren en zijn wij, Westerlingen, wer-kelijk betrokken bij en bewogen door de nu al jaren voortslepende problematiek in het Midden-Oosten? Door de harde en bovenal starre opstelling van Sad-dam Hoessein zal de hele wereld nu wel moeten, dat leidt geen twijfel. Velen hebben de mond al vol over de grote Midden-Oosten conferentie van na de Golfoorlog... bla, bla, bla. Dat is wel wat laat.

We hebben over de nu heersende pro-blematiek slechts vanuit de rede nage-dacht. En zeg eens eerlijk: Heeft het u ooit echt geïnteresseerd? Onze diepste betrokkenheid ging niet verder dan ons hoofd.

De huidige oorlogszuchtige praktijken wijzen uit dat deze te eenzijdig ontwik-kelde rationele benadering onvoldoen-de is. Een conflict van dit formaat leert ons dat we nog altijd proberen met over-wicht en gebruik van, wel is waar door de VN gelegitimeerd, geweld ons gelijk af te dwingen. Het probleem vraagt om meer dan de inzet van agressieve mid-delen alleen. Het vraagt bijvoorbeeld ook om een luisterend, ontvankelijk en invoelend vermogen. Helaas, het is er niet. Immers, waar is de wezenlijke be-trokkenheid, een betrokkenheid vanuit het totale wezen van de mens. Dit geldt zowel voor Irak als voor de gealli-eerden.

We gebruiken nu - zoals hiervoor ge-steld - al eeuwenlang voornamelijk on-ze mannelijke energie in conflictsitua-

ties. Te vaak al heeft een dergelijke eenzijdige benadering van problemen in deze wereld tot oorlog geleid. Het is zaak om vanuit heelheid, vanuit een to-taliteit van mannelijke én vrouwelijke waarden met conflicten te leren om-gaan. Het gaat daarbij om het hanteren van het juiste evenwicht. Maar dat is moeilijk en we zijn het niet gewend. Dit nodigt uit tot het willen aangaan van wezenlijke veranderingen in de gees-teshouding van elk mens. Deze innerlij-ke veranderingen zullen ons ook kun-nen helpen in het tegemoet treden van wereldproblemen.

Dat is iets heel anders dan de strijd om het gelijk willen afdwingen met ener-zijds verbaal geweld en anderzijds mili-tair agressief handelen.

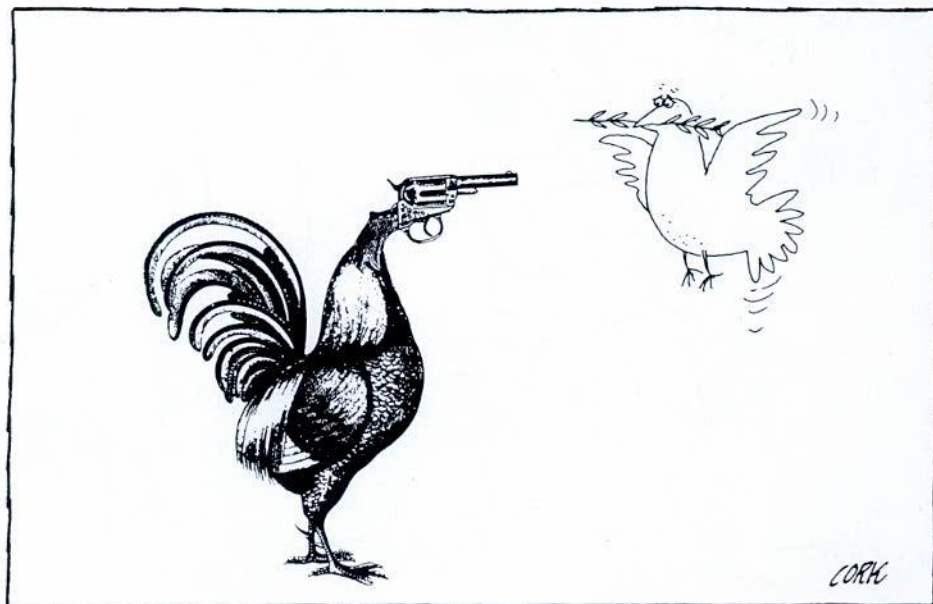
Wat voor ons ligt is de vraag om de vrede te gaan zoeken in onszelf. Wan-neer we die vrede eenmaal in onszelf ervaren, dan zijn we ook in staat om die aan de ander weg te schenken.

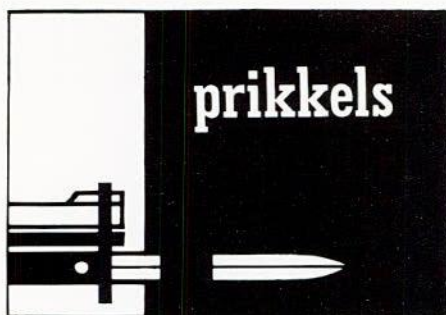
Oorlog begint in de geest van elk mens, maar evenzo kan de vrede in de geest van diezelfde mens z'n oorsprong vinden.

De vrede ligt niet ergens buiten ons, ver weg in het Midden-Oosten. Werkelijke vrede is in ieder van ons aanwezig.

Maar zijn wij met elkaar in deze wereld al bereid vanuit onze totaliteit, onze volledigheid, heelheid, innerlijke be-wogenheid en rationaliteit de ander werkelijk open en vredelievend tege-moet te treden?

Peter Samwel

prikkel

Feiten

'Israël is een volk, verbonden aan een plaats door God aangewezen. Volgens de heilige schrift dient deze plaats groter te zijn dan de huidige oppervlakte, inclusief de bezette gebieden.'

Dat zijn de feiten voor dominee Glas-houwer van de Evangelische Omroep, zoals hij stelde in antwoord op vragen van een luisteraar.

Op hetzelfde moment van deze uit-spraak gaan Nederlandse militairen naar Israël om een defensieve taak te verrichten met behulp van geleide wapens. Uiteraard is dat een politieke beslissing van onze regering. Men zal ongetwijfeld bedongen hebben dat Israël dan niet zelf aan de Golfoorlog zal deelnemen. In dat geval is het verdedigen van burgers met ons afweersysteem een logische zaak.

Vanuit ons land is de relatie met de Joden een andere dan met de Arabieren in dat gebied. Er wordt hier een collecte

gehouden voor de nood van het Israëli-sche volk en Nederlandse artiesten ma-ken een video-clip als blijk van solidari-teit. Die solidariteit komt voort uit ver-ontwaardiging.

Op de TV zien we beelden van Palestijn-se vrouwen en kinderen, die reeds een maand niet meer naar buiten mogen, tijdens het gasalarm met een natte doek voor de mond zitten. Zij kregen geen gasmasker uitgereikt door de Israëli-sche regering. Dat die regering wonin-gen blijft bouwen voor immigranten in de bezette gebieden is ook vanzelfsprekend.

De verontwaardiging is dan ook nogal selectief.

De aanwezigheid van Staphorst-funda-mentalisten in onze samenleving, geeft alleen inspiratie aan schrijvers van ca-baretteteksten. In Israël steunt echter de regering op een meerderheid van men-

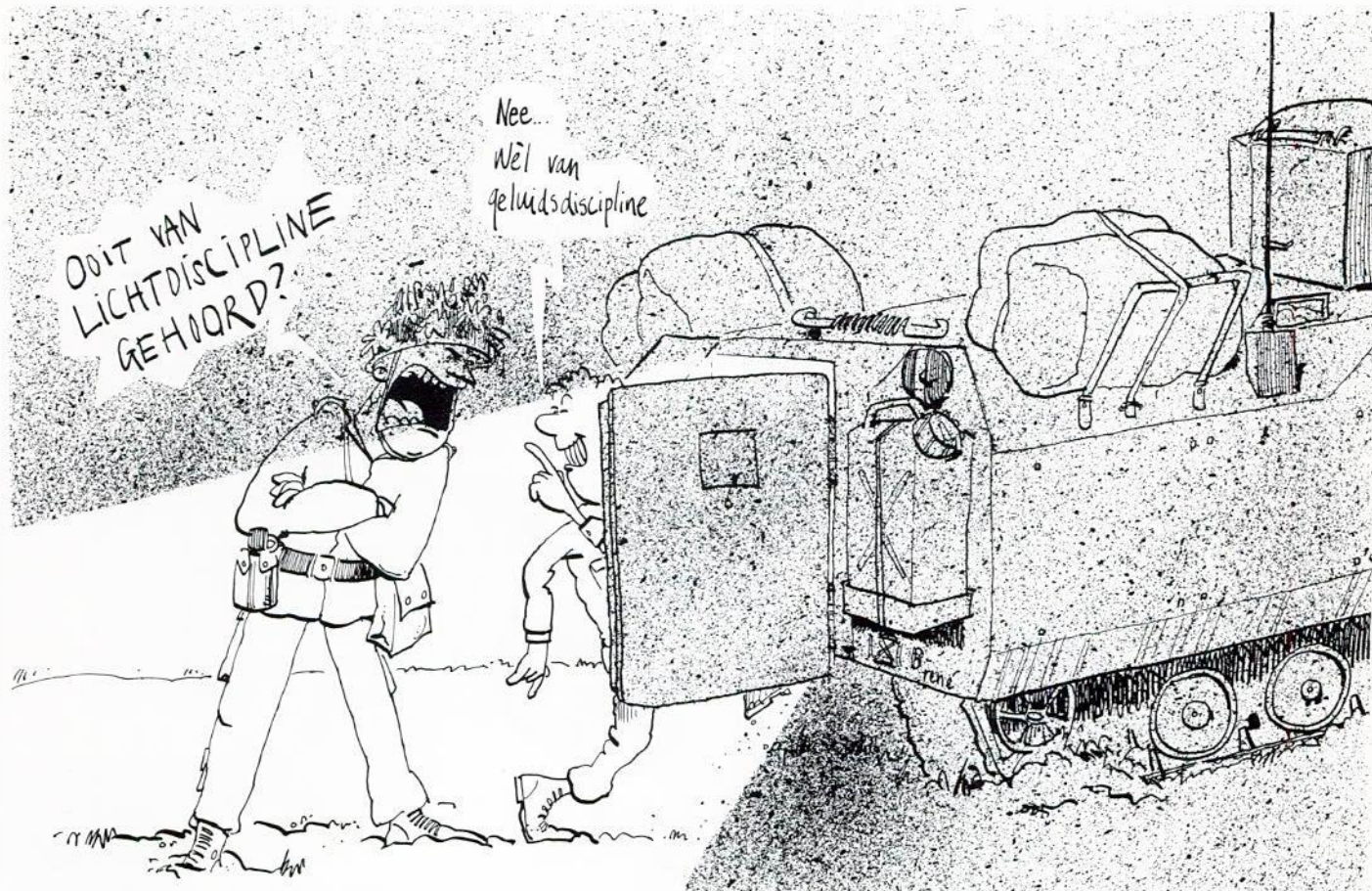
sen die naar joodse wetten willen han-delen vanuit de thora, binnen een mos-limwereld.

Dominee Glashouwer liet in zijn radio-praatje voor de EO ook nog een opbeu-rend geluid horen voor onze jongens in het Midden-Oosten: 'Als het gevaar groot wordt, hef dan het hoofd omhoog, want uw verlossing komt naderbij...' Het zijn woorden met dezelfde intentie die aan de andere kant van het front worden gebruikt.

Als men ooit rond de tafel gaat zitten om te onderhandelen over vrede, met de bijbel, de thora en de koran in de hand, lijkt het behalen van enig resultaat on-mogelijk.

Het is mij niet bekend wat daarover in een Arabisch woordenboek staat, maar volgens Koenen zijn feiten nog steeds gebeurtenissen of omstandigheden waarvan de werkelijkheid vast staat.

Cor Out

Oproep aan fotografen!

De laatste jaren heeft de redactie meermalen foto's afgedrukt in of voor EGO, die zij (gevraagd of ongevraagd) ontving van lezers/amateurfotografen. Graag zouden wij ons voorraadje wat willen vernieuwen, in het bijzonder met foto's die de mens in de krijgsmacht, - marine, lucht- en landmacht - tot onderwerp hebben. Ons toegezonden foto's - bij voorkeur in zwart/wit, maar kontrastrijke kleurenfoto's mag ook - die voor plaatsing in aanmerking komen, willen wij honoreren met een (bescheiden) kadobon en vanzelfsprekend naamsvermelding van de fotograaf. Wil wie foto's stuurt wel duidelijk naam en adres vermelden. En ook of niet-plaatsbare foto's teruggezonden moeten worden.

Help EGO aan foto's! Bij voorbaat hartelijk bedankt voor te nemen moeite.

boeken

Veiligheid

'De wereld is één groot dorp geworden' is een opvatting die men tegenwoordig nogal eens hoort bezigen. Bedoeld wordt te zeggen dat, door het vervagen van de grenzen en het blokken, de hele mensheid, mede dankzij de moderne kommunikatiedia, in beeld komt. Met andere woorden: het mondiale denken wint terrein.

Deze opvatting is echter niet alleen gebaseerd op de gedachte dat we nu te maken hebben met één wereldsysteem, doch wordt zeker ook ingegeven door de samenhang van de wereldproblemen.

Aan de wereldwijde en nog steeds groeiende wederzijdse afhankelijkheid van regeringen en staten bij het oplossen van nationale en wereldproblemen is 'Ontwikkeling, Milieu en Veiligheid: Mondiale Interdependentie' gewijd. In dit boek geven een aantal auteurs, vanuit een eigen invalshoek, een visie op de verbanden tussen de wereldproblemen en de wederzijdse afhankelijkheid van degenen die

aan de oplossing van deze problemen werken. Centraal staan de mondiale overlevingsvraagstukken armoede, milieubederf en geweld. Aan bod komen onder meer het Brundtland-rapport, het internationale milieubeleid, het (on)veiligheidsvraagstuk, de sociale bewegingen in de Derde Wereld en de medische problematiek in enkele Afrikaanse landen.

Drs B. Arts (redactie): Ontwikkeling, Milieu en Veiligheid: Mondiale Interdependentie. Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen 1990. 122 blz. f 19,50. (WH)

Indie

Abram van Leeuwen, een Rotterdamse volksjongen die het tot multimiljonair (Nederlands Talen Instituut) wist te brengen, schreef 'Bandjir, vuurstorm over Java' al zo'n veertig jaar geleden. Destijds werd deze roman als feuilleton gepubliceerd en kortgeleden voor het eerst in boekvorm op de markt gebracht. Hoofdpersoon in deze breed opgezette oorlogsroman is de Javanen Oemar Kerto, die, dankzij een studiebeurs van het gouvernement (= de Nederlandse overheid), in Leiden rechten en economie heeft kunnen studeren. Hij voelt zich gemengd tussen twee kulturen. Enerzijds ergert hij zich aan het serviele gedrag van zijn familie t.o.v. de blanken, anderzijds irriteert hem het

arrogante gedrag van de Nederlandse 'toewan'. Door bemiddeling van ene Verhagen, de vader van één van zijn studiegenoten, weet Oemar een baan als rechtskundig adviseur bij het Binnelands Bestuur te verwerven. Zijn chef, die een fervent voorstander is van de Indonesische onafhankelijkheid, tracht Oemar voor zijn ideeën te winnen maar deze aarzelt... omdat hij verliefd is op Hetty, de dochter van Verhagen. Nadat Hetty hem heeft afgevoerd sluit hij zich aan bij het verzet dat een onafhankelijk Indonesië beijvert.

Na de Japanse overheersing begint Oemar wat relativerender over de aanwezigheid van de Nederlanders te denken. Zonder de hulp van Nederland, is zijn opvatting, zal de opbouw van een onafhankelijk Indonesië slechts moeizaam van de grond kunnen komen. Tijdens een poging een hospitaal te waarschuwen voor een aanval van rond-

trekkende Indonesische nationalist ontmoet hij, in een dramatisch slot, zijn 'vijand' luitenant Leo Verhagen, de broer van Hetty.

De opbrengst van het boek komt ten goede aan het 'Abram van Leeuwen Vakantiefonds', een onderdeel van de Stichting Aids Fonds.

Abram van Leeuwen: Bandjir, vuurstorm over Java. Het Spectrum, Utrecht 1990, 310 blz. geïll. f 24,90. (WH)

Debuut

De debuutroman van Edwin Oostmeijer, 'De vrijgezellenmachine', is op te vatten als een eigentijdse zedenschets rond vier personen die met zichzelf en elkaar in het reine proberen te komen.

Deze romanfiguren zijn Mildred Vos, die talk-shows verzorgt op de TV, haar elfjarige zoon Dimme, haar echtgenoot Bas, die bij de Keuringsdienst van Waren werkt en Mildred verlaat en een relatie aanknoopt met zijn homoseksuele collega Fokke.

Bas wordt, al of niet beïnvloed door Fokke, bovendien nog vegetariër, hetgeen zijn werk op het abattoir er bepaald niet gemakkelijker op maakt. Met 'de warme weige lucht in zijn maag' loopt hij over de werkplek en wordt gekonfronteerd met een tafereel waarbij een stier een andere stier bespringt. Een dikke man met een leren schort

voor jaagt ze met een stok uit elkaar, terwijl hij Bas toeroept: *'Vieze flikkers. Seks moeten we vermijden hier. Dat is slecht voor het vlees. Daar wordt het alleen maar zuur en flets van.'*

Wanneer Bas Mildred tracht over te halen geen vlees meer te eten krijgt hij als antwoord: *'Als ik het niet dacht. Homoseksueel en nu ook nog vegetariër geworden. Dimme kan zo toch nooit een voorbeeld aan je nemen. Hij heeft een man nodig waar hij zich aan kan spiegelen.'*

Aan Dimme gaat het al of niet vlees eten min of meer voorbij. Met het feit dat zijn vader homo is heeft hij het op school een stuk

lastiger. Maar het grootste probleem voor Dimme is het verwerken van het verlies van zijn vriendje Victor (bij het spelen op een bouwplaats).

Een zeer vlot geschreven roman, met veel symboliek en nog meer humor.

Edwin Oostmeijer: De vrijgezelennachine. De Harmonie, Amsterdam 1990. 189 blz. f 29,50. (WH)

Afrikaanse 'roman'

De roman *'Als jaspis en koraal. Dagboek van een mannenhaatster'*, van de Kameroenese schrijfster Werewere Liking, is het verslag van een vrouw die een gouden logboek wil schrijven. Bij het overdenken wat zij zal opschrijven wordt de vrouw steeds gestoord door het gewauwel van twee mannen, haar vrienden Babou en Grozi. Het zijn steeds deze twee mannen die discussiëren en het is de vrouw die observeert en noteert. Anders gezegd, het is de vrouw die Afrika analyseert.

De roman speelt zich af in Lunai, 'een vermoeid en afgebrand dorp', 'een stinkend smerig snertdorp' waar 'de Tseetseevliegen hebben gezegevierd', waar de mensen bevangen zijn door de slaapziekte. De eerdergenoemde Babou en Grozi zijn daar de uitdrukking van. Ze ba-

zelen eindeloos door over het 'Neger-gevoel', het 'Blanke-intellect', de 'Afrikaanse kunst', enz. zonder ook maar een steek op te schieten. De vrouw probeert zich uit deze uitzichtloosheid te worstelen door een nieuwe werkelijkheid te creëren, een nieuwe taal te zoeken als een antwoord op de 'tijden gespeend van originaliteit'.

We zullen opnieuw de buik van de dingen ontdekken

We zullen het kleinste en het grootste

Het eenvoudigste en het ingewikkeldste

Verzinnen en creëren

We zullen de wereld nieuwe ingewanden geven een middelpunt een nieuwe navel

'Ik schrijft geen roman, geen gedichten, geen toneelstuk. Ik schrijf', zegt de auteur in een, achterin het boek opgenomen, vraaggesprek. Een roman, in de traditionele betekenis van het woord, is het inderdaad niet. Maar niet minder mooi.

Werewere Liking: Als jaspis en koraal. Dagboek van een mannenhaatster. In de Knipscheer, Amsterdam, 1991. 159 blz. f 29,50. (WH)

Boeddhisme

Prins Siddhattha Gotama leefde in de 6e eeuw v. Chr. in Noord-India. Uitgehuwelijkt op zijn 16e leidde hij aanvankelijk een luxe leven, maar verliet - 29 jaar oud - het koninkrijk en werd asceet, op zoek naar een oplossing voor het universele lijden van de mensheid. Zo zwierf Gotama zes jaar door de vallei van de Ganges, ontmoette beroemde leraren, bestudeerde en volgde hun systemen en methoden en onderwierp zich aan strenge ascetische oefeningen. Beide levenswijzen brachten echter de gezochte oplossing niet dichterbij en hij ging vervolgens een geheel eigen, niet-traditionele weg. Op een avond, gezeten onder een boom, bereikte hij de Verlichting, op 35-jarige leeftijd en werd de Boeddha, de Verlichte. Nog 45 jaar zou hij mensen van alle rangen en standen dienen als leraar met zijn verworven inzichten en wijsheid.

In de 2500 jaar nadien verspreidde deze praktische en realistische levensleer - want boeddhisme is géén godsdienst - zich vreedzaam (elk geweld is tegen de leer) over het Aziatisch continent en thans telt de wereld meer dan 500 miljoen boeddhisten. Over het boeddhisme zijn ontelbare publikaties verschenen, ook heel wat in het Nederlands, maar daaraan is nu een - in al zijn beknoptheid - uiterst verhelderend boekje toegevoegd: *'Wat de Boeddha onderwees'* door Walpola Rahula, uit het Engels vertaald door Robert Hartzema, directeur van uitgeverij Karnak, Amsterdam. Prof. dr. Walpola Rahula (1907, Sri Lanka) trad op 13-jarige leeftijd toe tot de orde van boeddhistische monniken. Sinds 1964 is hij verbonden aan universiteiten in

de VS, India en Sri Lanka.

In zeer begrijpelijke taal vertelt Rahula over: de boeddhistische levenshouding (*'De mens is zijn eigen meester en er is geen hogere wezen of een hogere macht die zijn lot bepaalt'*) de vier edele waarheden (het 'lijden', het ontstaan van het 'lijden', het beëindigen van het 'lijden' en het achtvoudige pad naar het beëindigen van het 'lijden'), de vijf verzamelingen, karma en wedergeboorte, afhankelijk ontstaan, de leer van geen-ziel en het beoefenen van concentratie, gewaarzijn en oplettendheid. Het zijn leringen en handelwijzen voor **gewone mensen**, maar ook voor gereeders (en dus niet alleen voor monniken!), bedoeld voor en toepasbaar in het gewone dagelijkse leven.

Walpola Rahula: Wat de Boeddha onderwees. Karnak, Amsterdam 1990. 158 blz. geïll. f 27,-. (FS)

Europese beschaving?

'Waarom schaamde ik me voor Europa? Europa was voor mij verantwoordelijk voor de slavernij van miljoenen Afrikanen, de afslachting van miljoenen Indianen, de decimering van de Australische Aboriginen en zoveel andere volken; was verantwoordelijk, kortom, voor genocide en etnocide, voor uitbuiting en onderdrukking, voor kolonialisme en imperialisme. Maar Europa betekende ook heksenvervolging en jodenvervolging, uitroeiing van de Katharen, inquisitie en godsdienstoorlogen en een waanzinnig nationalisme dat in twee wereldoorlogen bijna tot zelfmoord leidde.'

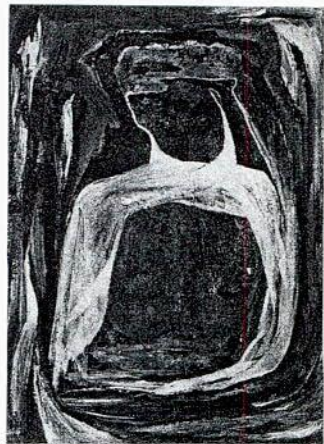
Krasse taal, waarmee Ton Lemaire start in *'Twijfel aan Europa'*, met als ondertitel de vraag *Zijn de intellectuelen de vijanden van de Europese cultuur?* Maar dat kun je verwachten bij een essay, dat immers tot verdere doordenking wil prikkel. Het is bovendien de uitgebreide tekst van het afscheidscollege vorige zomer van Lemaire als docent cultuurfilosofie aan de K.U. Nijmegen, waarbij hij thematiek uit z'n eerdere werk nog eens 'op scherp' wilde stellen. En dat gebeurt - net als in o.a. 'Over de waarde van kulturen' en 'De Indianen in ons bewustzijn' - boeiend als altijd.

Er komen zaken aan de orde als: het verraad aan de Verlichting, de zelfreflectie van de antropologie, nieuwe vormen van barbaarsheid (technocratie en economisme) en van spiritualiteit, emancipatiestrategieën en vrouwenbeweging, het anti-europeanisme als mogelijke bevrijding en 'een nieuw Europa?' Lemaire houdt z'n kritische toon vol tot het laatste, als hij o.a. op wijst dat *'de joods-christelijke traditie in onze geschiedenis de definitieve breuk heeft gebracht in de ervaring van een kosmische samenhang van alle soorten'* en dat antropocentrisme en onnatuurlijk humanisme er toe leidden *'dat de natuur degradeert tot een geheel van objecten ten dienste van een zijn eigen behoeften verabsoluterend subject'*. Tot slot dicht hij een positievere inspiratie toe aan het boeddhisme, maar *'dat neemt niet weg dat het kritisch denken een onontbeerlijk instrument blijft om opgewassen te zijn tegen het instrumentele en utilitaire denken van het heersende wereldbeeld.'*

Ton Lemaire: Twijfel aan Europa. Ambo, Baarn 1990. 103 blz. f 19,50. (FS)

Witte mummie

Op 2 november 1990 vond in cultureel centrum 't Zand in Maarsse een vrij uitzonderlijke gebeurtenis plaats. Namelijk de opening van een schilderijtentoonstelling van Suzanne Huisman én de presentatie van haar debuutroman, beide onder

de titel *'De witte mummie'*. Van een aantal doeken was ik diep onder de indruk, maar dit is geen beeldende kunststrubriek, dus snel naar het boek. Even over de helft daarvan staat een sleutelpassage (hier verkort geciteerd):

'Witvermomde woede, was dat mogelijk? (...) De hare had maar gedaan alsof, had zich zogezegd vergist, zich in het wit gestoken, zich gaaswindels aangemeten. Reuze ingewikkeld. (...) Jezelf vermommiën. Kennelijk lijfeigen aan een doodsbang kind dat niet wist waar het anders blijven moest.'

De schilderes Stella - hoofdper-

soon in de roman – voelt zich slechts veilig in haar atelier, maar ziet zich in haar dromen en verdrongen herinneringen steeds weer geconfronteerd met het kind dat ze ooit was. In feite een kortstondige jeugd, want op haar vijfde 'besloot' ze, na een verkrachting, kind-af te zijn. De onuitwisbare ervaring belemmert in niet geringe mate haar groei naar zelfstandigheid. Stella trouwt, krijgt twee kinderen (een gewild, een gedoogd), verzet zich tegen een hypocriet kerkelijk gezag, verbreekt haar huwelijk en slaagt evenmin in duurzame vrouwenvriendschappen. Kortom, ze vindt zichzelf op alle levensterreinen falen. Toch gaat ze, met therapeutische hulp, haar creatieve vermogens en een ijzeren levenswil, op zoek naar haar verleden. Stella zoekt en vindt haar 'witte mummie' en kan eerst dan leven.

Suzanne Huisman deed veel meer dan een ellendige jeugdervaring verwerken door die van zich af te schrijven; met deze intrigerende en bemoedigende zelfanalyse schreef ze zich volwassene. Of was ze dat niet toch al lang in die prachtige schilderijen? Naar haar verdere artistieke ontwikkeling ben ik zeer benieuwd.

Suzanne Huisman: De witte mummie. An Dekker, Amsterdam 1990. 213 blz. f 28,50. (FS)

Verantwoordelijkheid

'Van de winter heb ik soms de zondagse lezing voor de geestelijke verzorging van onze manschappen gehouden. (...) Zou ik misschien, als student medicij-

nen, moeten proberen bij de geneeskundige troepen te gaan? Of hebt u soms iets vernomen over rassenkundig onderzoek onder krijgsgevangenen? (...) Heil Hitler, uw toegewijde XXXXX.'

Een paar zinnen uit een brief van 26 april 1942 van de in Krakau gelegerde infanterie-soldaat en biologiestudent Christian Jhanz aan zijn hoogleraar prof. Markus. Deze en andere brieven komen ver na WO II in het bezit van Christian's zoon Dieter Jhanz (ook dr. in de biologie), die materiaal verzamelt voor een gevraagd artikel over zijn gestorven vader. Dit omdat er een feestbundel zal verschijnen t.g.v. het 25-jarig bestaan van het kindertehuis, dat naar Christian Jhanz vernoemd zal worden, die er na de oorlog de hoog in aanzienstaande directeur van was. De zoon ontdekt echter een 'andere kant' van zijn vader, die in de oorlog een wetenschappelijke carrière probeerde op te bouwen op het gebied van de 'rassenhygiëne'. Dieter ziet af

Oproep aan lezers

Met een zekere regelmaat vragen redactieleden en vaste medewerk(st)ers van EGO zich af wat de lezers nu eigenlijk vinden van dit blad en hun specifieke bijdrage daaraan. Maar over het antwoord krijgen op die vragen kunnen we kort zijn: om echt **lezersonderzoek** te (laten) doen beschikken we helaas niet over de financiële middelen.

Nu waren er onlangs in een redactievergadering in het bijzonder enkele vragen over de zin en omvang van de vaste boekenrubriek op deze pagina's. Naar aanleiding daarvan wagen wij het er toch eens op lezers en lezeressen te vragen ons hun **mening over deze rubriek** te laten weten. Dat hoeft niet uitvoerig te zijn (mag wel natuurlijk) en kan bestaan uit een 'hartekreet' via een telefoontje of een kaartje. Dat kan bijvoorbeeld variëren van Waardeloos! of Inkrimpen! tot Steengoed! of Uitbreiden! en alles wat men daartussen maar kwijt wil aan kritiek of aanmoediging.

Een vriendelijk verzoek dus: **Lezer, laat van je horen!** Reacties te richten aan: Redactie EGO, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel.: 03404-14436.

Bij voorbaat hartelijk dank voor de medewerking.

van medewerking aan dit posthume eerbetoon en de reacties zijn verrassend.

In deze brievenroman **'Een onvoorziene uitkomst'** neemt Helga Köningsdorf (pseudoniem van een internationaal befaamd wiskundige; 1983, DDR) opnieuw het thema op van haar eerste roman uit 1988 'In een roes van helderheid' (over Tsjernobyl), namelijk de verantwoordelijkheid van wetenschappers bij catastrofale theorieën en gebeurtenissen, toen en nu.

Helga Köningsdorf: Een onvoorziene uitkomst. Van Gennep, Amsterdam 1990. 120 blz. f 27,50. (FS)

den van de Oayapok! – een roman in vijf redevoeringen (1984). De kosmopolitische Helman woonde en werkte in Suriname (minister van Onderwijs en Volksgezondheid en voorzitter van de Algemene Rekenkamer) en Nederland, maar ook langdurig in o.a. Spanje, de V.S. (VN-diplomaat), Mexico en Tobago. Toch spelen in veel van zijn boeken Indianen een belangrijke rol. Zo ook in deze verhalenbundel met de veelzeggende titel *Verdwenen wereld*. En dan denk ik het eerst aan het anekdotische openingsverhaal 'De oermoeiders' en het ontroerende 'Vriend en vrouw'. Maar niet minder heb ik genoten van o.a. 'Nachtvolk' (over de geestenwereld), 'Knopentaal' (over de symbolische

Suriname

Nooit genoeg kunnen wij herhalen wat de beste dichter van dit land al zo dikwijls zei en ons voorhield: 'Ik zou jullie willen binden tot één volk zonder dat dit een sprookje blijft want in woord zijn wij Surinamer maar in daad nog steeds neger hindoestani, javaan of chinees' Helaas vergat zelfs Shrimvāsi de eerstaanwezende, de Indiaan te noemen terwijl het straks al vijfhonderd jaar 1992 is.

Met het bovenstaande 'Tot besluit' eindigt Albert Helman (1903, Paramaribo) zijn laatst verschenen boek **'Verdwenen wereld'** – Verhalen en schetsen uit Suriname. Hoe kort ook, toch bevat dit citaat m.i. de essentie van Helman's grandioze schrijverschap: zijn intense liefde voor mensen (en voor zijn geboorteland) en tegelijk zijn politiek kritische en poëtisch lyrische instelling. Heel zijn omvangrijke oeuvre (ca. 80 boeken) straalt die eigenschappen uit, van zijn debuut *Zuid-Zuid-West* (1926) en *De Sfinx van Spanje* – Beschouwingen van een ooggetuige (1937, over de Spaanse burgeroorlog, onder zijn echte naam Lou Lichtveld) tot zijn 'testamentaire' epos *De foltering van Eldorado* – een ecologische geschiedenis van de vijf Guyana's (1983) en *Hoof-*

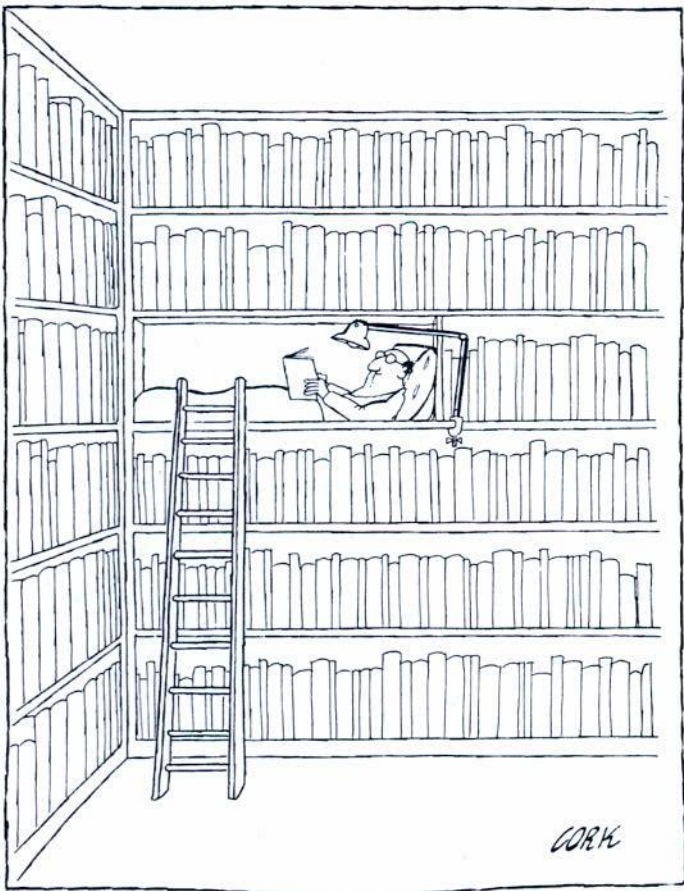

betekenis van het knopen van hoofddoeken door vrouwen) of *'Economen en speculanten'* (over *'die wonderlijke, prachtige mentaliteit van de Surinamer: liever tien vogels in de lucht dan één in de hand, omdat er toch nooit één in de hand komt.'*)

Kortom, weer een twintigtal juweeltjes van de oude mees-terverteller of (zoals Tony van Verre hem in 1980 noemde) 'een dwarsliggende, mij zeer dierbare, Indiaan'.

Albert Helman: Verdwenen wereld. In de Knipscheer, Amsterdam 1990. 224 blz. f 29,50. (FS)

Wim Heij
Frank Spoelstra

MAAR MIJNHEER,
TINNEN SOLDAATJES
ZIJN ZO VERDOMD
SLECHT VOOR HET
MILIEU!

